

અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgment in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/ her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgment shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.

=====

અમદાવાદ ખાતેની ગુજરાત ઉચ્ચ અદાલતમાં

સ્પેશિયલ સિવિલ એપ્લીકેશન નં. ૧૬૩૧/૨૦૧૫

મંજૂરી અને સહી માટે:

માનનીય ન્યાયમૂર્તિ શ્રી શ્રીમતિ અભિલાષા કુમારી

=====

૧ શું સ્થાનિક અખબારોના પત્રકારોને ચુકાદો જોવાની મંજૂરી આપવામાં આવે છે? હા.

૨ પત્રકારને મોકલવામાં આવે કે નહીં? હા.

૩ શું ન્યાયમૂર્તિશ્રીઓ ચુકાદાની યોગ્ય નકલ જોવા માંગે છે? ના.

૪ શું આ કેસમાં ભારતના બંધારણના અર્થઘટન અથવા તે હેઠળ કરવામાં આવેલા કોઈ પણ આદેશ અંગે કાયદાના નોંધપાત્ર પ્રશ્નનો સમાવેશ થાય છે?
ના.

=====

વિજય વલ્લભભાઈ પટેલ અને ૧અરજદાર(ઓ)

વિરુદ્ધ

ગુજરાત રાજ્ય અને ૪સામાવાળા(ઓ)

=====

ઉપસ્થિતિ:

અરજદાર(ઓ) નં. ૧ – ૨ માટે વિદ્વાન પરિષ્ઠ વકીલ શ્રી શાલીન એન. મહેતા સાથે વિદ્વાન વકીલ શ્રી અભિષેક એમ. મહેતા

સામાવાળા(ઓ) નં. ૧-૩,૫ માટે વિદ્વાન મદદનીશ સરકારી વકીલ સુશ્રી વાચા દેસાઈ

સામાવાળા નં. ૪ માટે વિદ્વાન વકીલ શ્રી ધવલ જી. નાણાવટી

=====

કોરમ: માનનીય ન્યાયમૂર્તિ શ્રી શ્રીમતિ અભિલાષા કુમારી

તારીખ-૧૦/૦૪/૨૦૧૫

સિ એ વી જજમેન્ટ

૧. રૂલ. સામાવાળા નં. ૧, ૩ અને ૫ માટે વિદ્વાન મદદનીશ સરકારી વકીલ સુશ્રી વાચા દેસાઈ રૂલની નોટિસ બજવણીનો સ્વીકાર કરે છે અને સામાવાળા નં. ૪ માટે વિદ્વાન વકીલ શ્રી ધવલ જી. નાણાવટી રૂલની નોટિસ બજવણીનો સ્વીકાર કરે છે.

૨ ભારતના બંધારણના અનુચ્છેદ ૨૨૬ હેઠળ દાખલ કરવામાં આવેલી પ્રસ્તુત અરજી દ્વારા, અરજદારોએ, અન્ય બાબતોની સાથે, સુરત જિલ્લામાં નેહરુ બ્રિજથી મગદલા બ્રિજ સુધી તાપી નદીના જમણા કાંઠે, નદીની સીમાની કિનારે નહીં પરંતુ અરજદારોની માલિકીની વિષયવસ્તુ વાળી જમીનની પાછળ પ્રોટેક્શન વોલ/રીટેનિંગ વોલ (રક્ષણાત્મક દીવાલ/બંધ) ના બાંધકામ માટે સામાવાળા સત્તાવાળાઓ દ્વારા લેવાયેલા નિર્ણયને ગેરવ્યાજબી, અયોગ્ય અને સ્વેચ્છાચારી, દૂષિત બુદ્ધિપૂર્વકનો, કોઈપણ આધાર વિનાનો હોવા ઉપરાંત ભારતના બંધારણના અનુચ્છેદ ૧૪, ૧૯, ૨૧, ૪૮-એ અને ૩૦૦-એ નો ભંગ કરનારો હોવાથી તેને રદબાતલ ઠેરવવા માટે મેન્ડામસની રીટ અથવા અન્ય કોઈ યોગ્ય રીટ અથવા નિર્દેશ જારી કરવા માટે પ્રાર્થના કરી છે. અરજદારોએ તારીખ

૧૩.૦૩.૨૦૦૯ ના રોજ યોજાયેલી બેઠકના અનુસંધાને તૈયાર કરવામાં આવેલા તારીખ ૦૪.૦૭.૨૦૧૩ ના રોજ રજૂ કરાયેલા અહેવાલમાં સીમાંકન કરાયેલ નદીની સીમાના આધારે રક્ષણાત્મક દીવાલ/બંધ ના એલાઈનમેન્ટ પર પુનઃવિચારણા કરવા માટે સામાવાળા સત્તાવાળાઓને નિર્દેશો આપવા માટે વધુમાં પ્રાર્થના કરી છે.

૩ સામાવાળા નં. ૧ નર્મદા અને જળસંપત્તિ પૂરવઠા અને કલ્પસર વિભાગ, ગુજરાત રાજ્યના સચિવ છે. સામાવાળા નં. ૨ માર્ગ અને મકાન વિભાગ, ગુજરાત રાજ્યના સચિવ છે. સામાવાળા નં. ૩ સિંચાઈ વિભાગના કારોબારી ઈજનેર છે, કે જેઓ સુરત શહેર તરફ અરજદારોની માલિકીની વિષયવસ્તુ વાળી જમીનની પાછળ પ્રશ્નાસ્પદ પ્રોટેક્શન વોલ/રીટેનિંગ વોલ (રક્ષણાત્મક દીવાલ/બંધ) નું બાંધકામ કરવાનું વિચારી રહ્યા છે. સામાવાળા નં. ૪ સુરત મહાનગરપાલિકા છે અને સામાવાળા નં. ૫ નર્મદા જળસંપત્તિ જળ પૂરવઠા અને કલ્પસર વિભાગ છે, કે જેમણે પ્રશ્નાસ્પદ ટેન્ડર જારી કર્યું છે.

જઅરજીમાં ઉદ્ભવતા તથ્યાત્મક બાબતો, જરૂરી પૃષ્ઠભૂમિ અને મુદ્દાઓનો ટૂંકમાં સારાંશ નીચે મુજબ છે:

જ.૧ ગામ અડાજણ, તાલુકા ચોર્યાસી, કેડાલિસ સુરત ની રેવન્યુ સર્વે નં. ૬૦૨, ૬૮૬, ૬૮૭ અને ૬૮૮ વાળી જમીન (જેનું ક્ષેત્રફળ ૩ હેક્ટર, ૮૯ આરે અને ૫૧ ચોરસ મીટર છે) (ટૂંકમાં "વિષયવસ્તુ વાળી જમીન") એ સુરતમાં તાપી નદીના જમણા કાંઠે આવેલી ખેતીની જમીન છે. ગુજરાત નગર રચના અને શહેરી વિકાસ અધિનિયમ (ટૂંકમાં "ટી.પી. એક્ટ") ની જોગવાઈઓ અનુસાર તે અડાજણની ટાઉન પ્લાનિંગ સ્કીમ નં. ૧૦ અને ૧૧ માં મનોરંજન ઝોન હેઠળ આવે છે. વિષયવસ્તુ વાળી જમીન અરજદારો અને વર્તમાન અરજદાર નં. ૨ ના મૃતક માતા-પિતા એવા જયરામભાઈ અને ગૌરીબેન જયરામભાઈના સંયુક્ત નામે હતી. તેથી, વિષયવસ્તુ વાળી જમીન અરજદારોની ખાનગી માલિકીની છે.

જ.૨ તાપી નદી સુરત શહેરમાંથી વહે છે, જે તેના બે ભાગ કરે છે. પચાસથી વધુ વર્ષોના સમયગાળા દરમિયાન, સુરત શહેર લંબાઈ અને પહોળાઈમાં વિસ્તર્યું છે, જેના કારણે લોકો નદીના કાંઠે તેમજ તાપી નદીને અડીને આવેલી જમીનો પર પોતાના ઘર બનાવી રહ્યા છે. સમગ્ર સુરત શહેર, વાસ્તવમાં, તાપી નદીના કિનારે ઓછાવત્તા અંશે વિસ્તર્યું છે ભૂતકાળમાં એવા પ્રસંગો બન્યા છે જ્યારે, ચોમાસાની ઋતુ દરમિયાન તાપી નદીમાં અતિશય પાણીના કારણે, સુરતમાં પૂર આવ્યા છે, જેનાથી જાનમાલ જોખમાયા છે. વર્ષ ૧૯૬૮ માં એવી પરિસ્થિતિ ઊભી થઈ હતી, જ્યારે તાપી નદીના કેચમેન્ટ વિસ્તારમાં સતત વરસાદના કારણે કુદરતી હોનારત સર્જાઈ હતી, જેના પરિણામે સુરત શહેરમાં પૂરના પાણી પ્રવેશી

ગયા હતા. આ પરિસ્થિતિએ સત્તાવાળાઓને આવી કુદરતી આફતોથી બચવા માટે શહેરમાં પૂર રોકનારા વિકલ્પો પર વિચાર કરવા માટે પ્રેરિત કર્યા.

૪.૩ વર્ષ ૧૯૭૨ માં, સામાવાળા નં. ૩- સિંચાઈ વિભાગે, સુરત શહેરમાં રાંદેર તરીકે સામાન્ય રીતે ઓળખાતા વિસ્તારને આવરી લેતા તાપી નદીના જમણા કાંઠે આવેલ આશરે ૩ કિલોમીટરના વિસ્તારમાં એક બંધનું બાંધકામ કર્યું હતું. નદીના કિનારાના અન્ય ભાગમાં, રાંદેરથી ૧૨ થી ૧૫ કિલોમીટરના અંતરે આવેલા ભાટપોર (ઈચ્છાપોર) તરીકે ઓળખાતા વિસ્તારમાં પણ કેટલુંક બાંધકામ કરવામાં આવ્યું હતું. અરજદારના જણાવ્યા અનુસાર, સદર વિસ્તારોની વચ્ચેના ભાગમાં કોઈ બાંધકામ કરવામાં આવ્યું ન હતું.

૪.૪ ત્યારપછી, વર્ષ ૧૯૭૨ થી ૨૦૦૬ સુધી, નદીના જમણા કાંઠે બંધના બાંધકામની કોઈ વધુ પ્રવૃત્તિ થઈ ન હતી. અરજદારોના જણાવ્યા અનુસાર, વર્ષ ૧૯૭૮, ૧૯૭૯, ૧૯૮૪ અને ૧૯૮૮ માં, તાપી નદીનું પાણી શહેરમાં પ્રવેશી ગયું હતું, જેનાથી નદીના કાંઠે તેમજ શહેરના અંદરના ભાગોમાં રહેતા નાગરિકોને અસર થઈ હતી અને જાનમાલનું નુકસાન થયું હતું. ઓગસ્ટ, ૨૦૦૬ ના મહિનામાં, ચોમાસાની ઋતુ દરમિયાન ઉકાઈ ડેમમાંથી અતિશય પાણી છોડવાના કારણે, વિરાટ કુદરતી હોનારત સર્જાઈ હતી, જેના પરિણામે તાપી નદીના પાણી સુરત શહેરમાં પ્રવેશી ગયા હતા. આનાથી સુરત શહેરના મોટા ભાગને અસર થઈ હતી, જે પાણીમાં ગરકાવ થઈ ગયો હતો, જેના પરિણામે

જાનમાલનું મોટું નુકસાન થયું હતું. ઉપરોક્ત હોનારતને ધ્યાનમાં રાખીને, સામાવાળા ગુજરાત રાજ્ય દ્વારા ગુજરાત હાઈકોર્ટના નિવૃત્ત જજ, સુશ્રી જસ્ટિસ સુજાબેન કે. ભટ્ટના અધ્યક્ષપદે અને શ્રી પી.ડી. સોનીના સભ્યપદે એક કમિશનની રચના કરવામાં આવી હતી. કમિશને વર્ષ ૨૦૦૮ માં તેનો અહેવાલ રજૂ કર્યો હતો, જેમાં કેટલીક ભલામણો કરવામાં આવી હતી. અરજદારોના જણાવ્યા અનુસાર, આમાંની એકપણ ભલામણમાં બંધના બાંધકામ અંગે કે તેના માટેની સૂચિત લાઈન અથવા સીમાંકન અંગે સૂચન કરવામાં આવ્યું ન હતું. વાસ્તવમાં, અરજદારોના જણાવ્યા અનુસાર, અહેવાલમાં એવી ભલામણ કરવામાં આવી હતી કે આ વિસ્તારમાં બંધ બાંધવાથી ઉપરના ભાગમાં (અપસ્ટ્રીમ સાઈડ) ખૂબ ઊંચું પૂરનું સ્તર (એક્લક્સ) સર્જાશે અને કઠોર બ્રિજ પણ ડૂબી જશે. અહેવાલમાં એવું જણાવાયું છે કે સુરતમાં પૂરના નોંધાયેલા ઇતિહાસ અને પૂર-મેદાન (ફ્લડ-પ્લેન) વિસ્તારો તેમજ અહેવાલમાં દર્શાવવામાં આવેલા માનવસર્જિત કારણોને ધ્યાનમાં રાખીને, સુરત શહેર માટે પૂર સામે સંપૂર્ણપણે નિષ્ફળ ન જાય તેવી (ફૂલ-પ્રૂફ) વ્યવસ્થા પૂરી પાડવી અશક્ય છે. જો કે, નીચાણવાળા વિસ્તારો, પૂર-મેદાનો, નાળાઓ વગેરેમાં વિકાસકામોને સંપૂર્ણપણે પ્રતિબંધિત કરીને પૂર નિયંત્રણના પ્રયાસોનો ચુસ્તપણે અમલ કરવો પડશે.

૪.૫ અરજીમાં એવું જણાવાયું છે કે ઉપરોક્ત અહેવાલના પરિણામ સ્વરૂપે, કમિશનની ભલામણોના અમલીકરણ અંગે ચર્ચા કરવા માટે મુખ્ય સચિવના નેજા હેઠળ ૧૩.૦૩.૨૦૦૯ ના રોજ રાજ્યના સત્તાવાળાઓ, જેમાં સુરત શહેરી વિકાસ સત્તામંડળ (સુડા), સુરત મહાનગરપાલિકા (સામાવાળા નં. ૪), સામાવાળા નં. ૩ અને રાજ્ય સરકારના અન્ય અધિકારીઓનો સમાવેશ થાય છે, તેમણે એક બેઠક યોજી હતી. ઉપરોક્ત બેઠકના અનુસંધાને, સત્તાવાળાઓએ કેટલાક પગલાં ભરવાનું નક્કી કર્યું, જેમાંનું એક તાપી નદીની સીમાના સીમાંકન સંબંધિત હતું. જ્યાં સુધી અરજદારોની માલિકીની વિષયવસ્તુ વાળી જમીનનો સંબંધ છે, તેને નદીના ભાગ તરીકે દર્શાવવામાં આવી નથી, પરંતુ તે તાપી નદીની સીમા દર્શાવતી જમીનની બહાર આવે છે. તેનો અર્થ એ થાય કે, સત્તાવાળાઓએ વિષયવસ્તુ વાળી જમીનને સુરત શહેરના સમગ્ર જમીન-વિસ્તારના ભાગ તરીકે સ્વીકારી છે અને તાપી નદીના વિસ્તારના ભાગ તરીકે નહીં. અડાજણની ટાઉન પ્લાનિંગ સ્કીમ નં. ૧૦ અને ૧૧ માં પણ વિષયવસ્તુ વાળી જમીનનું સીમાંકન કરવામાં આવ્યું છે અને લાગુ પડતા સામાન્ય વિકાસ નિયંત્રણ વિનિયમો (ટૂંકમાં "જી.ડી.સી.આર.") ની જોગવાઈઓ અનુસાર તેને મનોરંજન ઝોન તરીકે નિયુક્ત કરવામાં આવી છે, તે હકીકત ઉપરાંત આ બાબત છે.

૪.૬ અરજીમાં વધુમાં એવું જણાવાયું છે કે અરજદારોની માલિકીની વિષયવસ્તુ વાળી જમીનનો એક ભાગ અગાઉ જમીન સંપાદનની કામગીરી દ્વારા સંપાદિત

કરવામાં આવ્યો હતો, કારણ કે સુરત શહેરના અડાજણથી અઠવાલાઈન્સ વિસ્તાર સુધી શરૂ થતા સામાન્ય રીતે "કેબલ બ્રિજ" તરીકે ઓળખાતા પુલના બાંધકામના હેતુ માટે તેની જરૂર હતી. સંપાદનને ધ્યાનમાં રાખીને, અરજદારોની તરફેણમાં વળતર ચૂકવવાનો હુકમ કરવામાં આવ્યો હતો.

૪.૭ વર્તમાન અરજી દાખલ કરવાનું મુખ્ય કારણ એ છે કે અરજદારોને વર્ષ ૨૦૧૦-૨૦૧૧ દરમિયાન સામાવાળા નં. ૩- સિંચાઈ વિભાગ અને સામાવાળા નં. ૪- સુરત મહાનગરપાલિકા વચ્ચે થયેલા પત્રવ્યવહાર અંગે જાણવા મળ્યું છે, જેમાં સામાવાળા નં. ૩ એ પોતાની સ્વેચ્છાએ, રક્ષણાત્મક દીવાલ ના બાંધકામના હેતુ માટે સામાવાળા નં. ૪ પાસે જમીનની માંગણી કરી હતી. અરજદારોના જણાવ્યા અનુસાર, વર્ષ ૧૯૭૨ માં બાંધવામાં આવેલા અગાઉના બંધના વિસ્તરણ તરીકે રક્ષણાત્મક દીવાલના બાંધકામના હેતુ માટે જમીન સંપાદનની સ્વીકૃત પ્રક્રિયાને ટાળવા અને તેને બાયપાસ કરવા માટે આ કરવામાં આવ્યું છે. અરજદારોના જણાવ્યા અનુસાર, વર્ષ ૧૯૭૨ માં સામાવાળા દ્વારા વ્યવહારિક રીતે બંધ કરી દેવાયેલા અપ્રસ્તુત પ્રોજેક્ટને ફરી હાથ ધરવાનો નિર્ણય સ્વેચ્છાચારી અને ગેરવ્યાજબી છે અને તેનો સિદ્ધ કરવા માંગતા હેતુ સાથે, એટલે કે તાપી નદીના જમણા કાંઠે સુરત શહેરના વિસ્તારને પૂરથી બચાવવા માટે રક્ષણાત્મક દીવાલ બનાવવાના દેખીતા હેતુ સાથે, કોઈ તર્ક કે સંબંધ નથી. અરજદારોના જણાવ્યા અનુસાર, સંબંધિત સામાવાળાઓનો દીવાલ બાંધવાનો

નિર્ણય જનતાને કોઈ ફાયદો કરાવશે નહીં પરંતુ, તેનાથી વિપરીત, જસ્ટિસ ભદ્ર કમિશનના અહેવાલથી વિરુદ્ધ હોવા ઉપરાંત ઇકોલોજી અને પર્યાવરણને નુકસાન પહોંચાડશે. અરજદારો જણાવે છે કે સૂચિત દીવાલને તાપી નદીના જમણા કાંઠે એકસમાન રીતે લંબાવવાનું સૂચવવામાં આવ્યું નથી, પરંતુ તેને નદીના કાંઠા/નદીની સીમાથી ૧૦૦ મીટરથી વધુ અંતરે બાંધવાની છે, જેના પરિણામે જમીનના મોટા ટુકડાઓ – કે જેઓ અન્યથા નદીનો ભાગ નથી પરંતુ નદીની સીમા બહાર શહેરના વિસ્તારમાં આવે છે અને સીમાંકિત ખાનગી સર્વે નંબરો છે – તેઓ સુરત શહેરના જમીન-વિસ્તારથી અલગ થઈ જશે. અરજદારોનો એવો કેસ છે કે સૂચિત કર્યા મુજબ રક્ષણાત્મક દીવાલ બાંધવાના નિર્ણયનું કોઈ વૈજ્ઞાનિક ઔચિત્ય કે તકનીકી કારણ નથી. સામાન્ય રીતે, સમગ્ર વિશ્વમાં, રક્ષણાત્મક દીવાલો નદીના કાંઠે બાંધવામાં આવે છે પરંતુ વર્તમાન કેસમાં, દીવાલ અસ્તવ્યસ્ત અને ઝિગઝેગ રીતે બાંધવામાં આવી રહી છે, જેના પરિણામે અરજદારોની વિષયવસ્તુ વાળી જમીન સુરત શહેરથી અલગ થઈ રહી છે, જાણે કે વિષયવસ્તુ વાળી જમીન નદીના પટનો એક ભાગ હોય. અરજદારોએ અમદાવાદ ખાતે સાબરમતી નદીના કિનારે રિવરફ્રન્ટના બાંધકામનો ઉલ્લેખ કરીને આ મુદ્દાને સ્પષ્ટ કર્યો છે અને જણાવ્યું છે કે તે નદીના કિનારે બાંધવામાં આવ્યો છે, અમદાવાદ શહેરમાં નહીં. જો કે, પ્રસ્તુત કેસમાં, રક્ષણાત્મક દીવાલ નદીની સીમા પર નહીં પરંતુ વિષયવસ્તુ વાળી જમીનની પાછળ બાંધવાનું સૂચવવામાં આવ્યું છે. આના પરિણામે, અરજદારોને મોટું નુકસાન થશે કારણ કે

તેનાથી અરજદારોની જમીન સુરત શહેરના જમીન-વિસ્તારથી અલગ થઈ જશે અને નદી તરફ ધકેલાઈ જશે. તેથી, વિષયવસ્તુ વાળી જમીન સૂચિત રક્ષણાત્મક દીવાલ અને તાપી નદીની વચ્ચે આવી જશે, જેનાથી તેનું રક્ષણ થવાને બદલે ચોમાસાની ઋતુમાં તે પૂરમાં ગરકાવ થઈ જશે. આ પ્રદેશની ઇકોલોજી ને પણ પ્રતિકૂળ અસર થશે કારણ કે પૂરના પાણી વિવિધ સ્થળોએ જમીનમાં પ્રવેશીને તેને બગાડશે. અરજદારો વધુમાં જણાવે છે કે રક્ષણાત્મક દીવાલ ઊભી કરવાના હેતુ માટે રાજ્ય સરકાર દ્વારા કોઈ જમીન સંપાદિત કરવામાં આવી નથી. તેના બદલે, સામાવાળા નં. ૪ સુરત મહાનગરપાલિકાની માલિકીના ટાઉન પ્લાનિંગ રોડ પર દીવાલ બાંધવાનો પ્રયાસ કરવામાં આવી રહ્યો છે, જે નદીના કાંઠાથી આશરે ૧૦૦ મીટર-૧૫૦ મીટર દૂર છે. સામાવાળા નં. ૪ એ તેના ચોવીસ મીટરના રોડમાંથી ૯ મીટર જમીન સામાવાળા નં. ૩ સિંચાઈ વિભાગને રક્ષણાત્મક દીવાલના બાંધકામ માટે આપવાનું નક્કી કર્યું છે. અરજદારોના જણાવ્યા અનુસાર, એવું સાંભળવામાં પણ આવ્યું નથી કે નદીના પૂરના પાણીને શહેરમાં પ્રવેશતા અટકાવવાના હેતુથી દેખીતી રીતે બાંધવા માટે સૂચિત રક્ષણાત્મક દીવાલ નદીના કાંઠે નહીં પરંતુ શહેરની અંદર બાંધવામાં આવી રહી છે.

૪.૮ અરજદારોને એવી આશંકા છે કે સૂચિત પદ્ધતિથી રક્ષણાત્મક દીવાલ નું બાંધકામ તેમના માટે વિનાશક સાબિત થશે, કારણ કે તેઓ જમીનના એવા ભાગ પર રહે છે જે રક્ષણાત્મક દીવાલના બાંધકામના કારણે શહેરથી અલગ થઈ

જશે. આ જમીન પૂર પ્રભાવી બની જશે, જેના પરિણામે રક્ષણાત્મક દીવાલની નદી તરફની બાજુનો સમગ્ર વિસ્તાર પાણીમાં ગરકાવ થઈ જશે. અરજદારોનો એવો કેસ છે કે રક્ષણાત્મક દીવાલના બાંધકામના કારણે તેમની જમીન પૂરની કાયમી પ્રતિકૂળ અસરો ભોગવશે, કારણ કે તે જમીન તાપી નદીના પૂર પ્રત્યે કાયમ માટે અતિસંવેદનશીલ બની જશે. અરજદારો ભવિષ્યમાં તમામ સમય માટે તેમની મિલકતનો ઉપયોગ કરવાના તેમના અધિકારથી વંચિત થઈ જશે, જેના પરિણામે ભારતના બંધારણના અનુચ્છેદ ૩૦૦-એ નો ભંગ થશે. આ ઉપરાંત, આ રક્ષણાત્મક દીવાલના કારણે અરજદારો માટે વિષયવસ્તુ વાળી જમીન પહોંચ બહારની બની જશે.

૪.૯ અરજદારોએ અરજીની ચાદી માં સ્પષ્ટપણે જણાવ્યું છે કે તેઓ પોતે રક્ષણાત્મક દીવાલ ના બાંધકામની વિરુદ્ધમાં નથી, પરંતુ તેને જે રીતે બાંધવાનું સૂચવવામાં આવ્યું છે તેનાથી તેઓ નારાજ છે, જેના કારણે વિષયવસ્તુ વાળી જમીન ભવિષ્યમાં તમામ સમય માટે બિનઉપયોગી બની જશે અને તેઓ તેના સક્ષમ ઉપયોગ અને ભોગવટાથી વંચિત થઈ જશે. અરજદારોનો વધુમાં એવો કેસ છે કે વર્ષ ૧૯૭૨ માં, જ્યારે આવી જ રીતે બંધનું બાંધકામ કરવામાં આવી રહ્યું હતું, ત્યારે સામાવાળા સત્તાવાળાઓએ અરજદારોની જેમ જ અસરગ્રસ્ત થનારા ખાનગી પક્ષકારોની જમીન સંપાદિત કરી હતી અને તેમને વળતર ચૂકવ્યું હતું. જો કે, અરજદારોના કિસ્સામાં, સંપાદનની પ્રક્રિયા અપનાવવામાં આવી રહી નથી

અને તેમને કોઈ વળતર ચૂકવવાનું પણ વિચારવામાં આવ્યું નથી, છતાં સામાવાળાઓના કૃત્યથી તેમની જમીન બિનઉપયોગી બની જશે. અરજદારોનો આક્ષેપ છે કે આ બાબત ભેદભાવ સમાન છે અને ભારતના બંધારણના અનુચ્છેદ ૧૪ નો ભંગ કરે છે. પ્રસ્તુત કેસમાં, સામાવાળા સત્તાવાળાઓએ નદીના પટથી દૂર અને અરજદારોની જમીનની પાછળ રક્ષણાત્મક દીવાલના અસ્તવ્યસ્ત બાંધકામનો પ્રસ્તાવ મૂક્યો છે, જેનાથી અરજદારો સહિતના અસરગ્રસ્ત પક્ષકારોને વળતરની ચુકવણી ટાળવા માટે વિષયવસ્તુ વાળી જમીનને નદી તરફ ધકેલી દેવામાં આવી રહી છે. અરજદારોના જણાવ્યા અનુસાર, સામાવાળાઓ દ્વારા રક્ષણાત્મક દીવાલના બાંધકામનું કૃત્ય કે જે તેમની જમીનને પૂર પ્રત્યે અતિસંવેદનશીલ બનાવશે અને અરજદારોને ભવિષ્યમાં તમામ સમય માટે તેના સક્ષમ ઉપયોગ અને ભોગવટાથી વંચિત કરશે, તે "પરોક્ષ કબ્જો" સમાન છે અને અરજદારો તેમની મિલકતનો ઉપયોગ અને ભોગવટો કરવાના તેમના અધિકારથી વંચિત થવા બદલ સંબંધિત સામાવાળા સત્તાવાળાઓ પાસેથી વળતર મેળવવા માટે હકદાર બનશે.

૫ આ કોર્ટ સમક્ષ રજૂઆતો કરતી વખતે, અરજદારોના વિદ્વાન કૌન્સેલ શ્રી અભિષેક મહેતા સાથે વિદ્વાન સિનિયર વકીલ શ્રી શાલીન એન. મહેતાએ જણાવ્યું છે કે, સામાવાળાઓ દ્વારા રક્ષણાત્મક દીવાલ ઊભી કરવાના સૂચિત કૃત્યથી ઘણા વ્યક્તિઓ અસરગ્રસ્ત થશે અને સદર દીવાલના ઝિગઝેગ

એલાઈનમેન્ટના કારણે મોટી સંખ્યામાં લોકોની મિલકતો પૂર પ્રભાવી બની જશે, તેમ છતાં, વર્તમાન અરજી માત્ર અરજદારોના કાનૂની અધિકારો પૂરતી જ મર્યાદિત છે.

૬ નોટિસ જારી કર્યાના અનુસંધાને, સામાવાળા નં. ૩ એ એફિડેવિટ-ઇન-રિપ્લાય રજૂ કર્યું છે, જેના જવાબમાં અરજદારો વતી એફિડેવિટ-ઇન-રિજોઇન્ડર રજૂ કરવામાં આવ્યું છે. સામાવાળા નં. ૩ એ, ત્યારપછી, પ્રત્યુત્તર પરના સોગંદનામાના જવાબમાં ફર્ધર એફિડેવિટ રજૂ કર્યું છે.

૭ સામાવાળા નં. ૪- સુરત મહાનગરપાલિકાના વિદ્વાન વકીલ શ્રી ધવલ જી. નાણાવટીએ રજૂઆત કરી છે કે વર્તમાન અરજીમાં સામાવાળા નં. ૪ ની કોઈ ભૂમિકા નથી, તેથી, તેઓ સામાવાળા નં. ૩ દ્વારા કરવામાં આવેલી દલીલોને અપનાવશે.

૮ ઉપરોક્ત પૃષ્ઠભૂમિમાં, સંબંધિત પક્ષકારોના વિદ્વાન કૌન્સેલે વિગતવાર રજૂઆતો કરી છે.

૯ અરજદારોના વિદ્વાન સિનિયર વકીલ શ્રી શાલીન એન. મહેતાએ નીચે મુજબ રજૂઆતો કરી છે:

(એ) એ કે સામાવાળાઓએ રક્ષણાત્મક દીવાલ એવી રીતે બાંધવાનો નિર્ણય લીધો છે કે જે અરજદારોની જમીનને સુરત શહેરના જમીન-વિસ્તારથી અલગ કરશે અને તેને તાપી નદી તરફ ધકેલશે, જેનાથી આ વિસ્તાર પૂર પ્રભાવી હોવાથી વારંવાર આવવાની શક્યતા ધરાવતા પૂરની હોનારતો સામે સદર જમીન ખુફી પડી જશે, જેના કારણે અરજદારોને તેમની ખાનગી મિલકતથી પરોક્ષ રીતે વંચિત કરવામાં આવી રહ્યા છે. રક્ષણાત્મક દીવાલના બાંધકામના પરિણામે અરજદારોની જમીન નદી અને દીવાલની વચ્ચે આવી જશે, જેના પરિણામે અરજદારો તેમની મિલકતના સક્ષમ ઉપયોગ અને ભોગવટાથી કાયમ માટે વંચિત થઈ જશે, જે ભારતના બંધારણના અનુચ્છેદ ૩૦૦-એ ના અર્થ હેઠળ મિલકતથી વંચિત કરવા સમાન છે.

(બી) એ કે સામાવાળાઓના વિભાગ દ્વારા અરજદારોની જમીન સંપાદિત કરવામાં આવી નથી, કે તેમને કોઈ વળતર ચૂકવવાનું પણ વિચારવામાં આવ્યું નથી. જો કે, ભૂતકાળમાં આવી જ પરિસ્થિતિમાં, જ્યારે વર્ષ ૧૯૭૨ માં બંધના બાંધકામના કારણે આવી જ સ્થિતિ ધરાવતી અન્ય વ્યક્તિઓની જમીન પૂરની હોનારતો સામે ખુફી પડી રહી હતી, ત્યારે સામાવાળાઓએ અસરગ્રસ્ત જમીનો સંપાદિત કરી હતી અને માલિકોને વળતર ચૂકવ્યું હતું. અરજદારોને પણ સમાન વર્તણૂક આપવી જોઈએ. સામાવાળાઓ જે રીતે વર્તી રહ્યા છે તે રીતે તેમની સાથે

ભેદભાવ કરી શકાય નહીં. અરજદારોને સમાન વર્તણૂક ન આપવાનું સામાવાળાઓનું કૃત્ય ભારતના બંધારણના અનુચ્છેદ ૧૪ નું ઉલ્લંઘન કરનારું છે.

(સી) સામાવાળાઓ દ્વારા તાપી નદીના કાંઠે નહીં પરંતુ અરજદારોની જમીનની પાછળ રક્ષણાત્મક દીવાલ બાંધવાનો પ્રસ્તાવ મૂકવાનું કૃત્ય, જેનાથી તેઓને વિષયવસ્તુ વાળી જમીનના ઉપયોગ અને ભોગવટાથી વંચિત કરવામાં આવી રહ્યા છે, તે જમીનના "પરોક્ષ કબ્જા" સમાન છે. કોઈ સંપાદન કાર્યવાહી શરૂ કરવામાં આવી નથી કે અરજદારોને કોઈ વળતર ચૂકવવાનું વિચારવામાં આવ્યું નથી. સામાવાળાઓને જે કામ તેઓ પ્રત્યક્ષ રીતે કરી શકતા નથી, તે અપ્રત્યક્ષ રીતે કરવાની મંજૂરી આપી શકાય નહીં, એટલે કે ભવિષ્યની કોઈ પણ પ્રવૃત્તિ માટે જમીનને સંપૂર્ણપણે બિનઉપયોગી બનાવીને અને પૂર પ્રત્યે અતિસંવેદનશીલ હોવાના કારણે ત્યાં રહેવાનું જોખમી બનાવીને. સામાવાળાઓનું આ કૃત્ય અપ્રત્યક્ષ સંપાદન અને "પરોક્ષ કબ્જા" સમાન છે. તેથી, તેઓ અરજદારોને વળતર ચૂકવવા માટે જવાબદાર છે. આ ઔપચારિક રીતે નહીં, પરંતુ અપ્રત્યક્ષ રીતે કોઈની જમીન સંપાદિત કરવાનો પરંતુ તેને વળતર ન ચૂકવવાનો એક ઉત્કૃષ્ટ કિસ્સો છે.

(ડી) એ કે વિષયવસ્તુ વાળી જમીન ખેતીની જમીન છે. અરજદારોને તેની ખેતી કરવાનો અથવા તેને વેચવાનો અધિકાર છે, કારણ કે તે જૂની શરતની જમીન છે.

આ જમીન ટાઉન પ્લાનિંગ સ્કીમના મનોરંજન ઝોન માં આવે છે અને અરજદારોને ભારતના બંધારણના અનુચ્છેદ ૧૯(૧)(જી) હેઠળ સદર જમીન પર કોઈ પણ વ્યવસાય કે રોજગાર કરવાનો અધિકાર છે. સામાવાળાઓના કૃત્ય દ્વારા આ અધિકાર સંપૂર્ણપણે છીનવી લેવામાં આવ્યો છે.

(ઈ) ભારતના બંધારણના અનુચ્છેદ ૩૦૦-એ મુજબ, કોઈ પણ વ્યક્તિને માત્ર "કાયદાની સત્તા" દ્વારા જ મિલકતથી વંચિત કરી શકાય છે. પ્રસ્તુત કેસમાં, રક્ષણાત્મક દીવાલ (રીટેનિંગ વોલ) બાંધવાના કૃત્ય પાસે કાયદાની કોઈ સત્તા નથી, કારણ કે અરજદારોને તેમની મિલકતના ભોગવટાથી વંચિત કરવા બદલ કોઈ સંપાદન કાર્યવાહી શરૂ કરવામાં આવી નથી કે કોઈ વળતર ચૂકવવામાં આવ્યું નથી.

(એફ) આ કોર્ટ દ્વારા રીટ પિટિશન (પીઆઈએલ) નં. ૩૧/૨૦૧૪ સાથે રીટ પિટિશન (પીઆઈએલ) નં. ૫૬/૨૦૧૪ માં આપવામાં આવેલો તારીખ ૦૫.૦૯.૨૦૧૪ નો ચુકાદો અરજદારોના કેસને લાગુ પડતો નથી, કારણ કે સદર અરજી જાહેર હિતમાં દાખલ કરવામાં આવી હતી, જ્યારે, પ્રસ્તુત કેસમાં, અરજદારો ભારતના બંધારણના અનુચ્છેદ ૧૪, ૧૯(૧)(જી) અને ૩૦૦-એ હેઠળના તેમના મૂળભૂત અને કાનૂની અધિકારોના ભંગ માટે આ કોર્ટ સમક્ષ આવ્યા છે. આ ઉપરાંત, સદર પીઆઈએલમાં, ખાનગી મિલકતથી પરોક્ષ રીતે

વંચિત કરવા અંગે કે દીવાલના બાંધકામ દ્વારા "પરોક્ષ કબ્જા" અંગે કોઈ પ્રશ્ન ઉપસ્થિત કરવામાં આવ્યો ન હતો. વ્યક્તિઓ તેમના કાનૂની અને મૂળભૂત અધિકારોના ઉલ્લંઘન માટે ભારતના બંધારણના અનુચ્છેદ ૨૨૬ હેઠળ હંમેશાં કોર્ટનો સંપર્ક કરી શકે છે. વર્તમાન અરજીમાં ઉપસ્થિત કરવામાં આવેલા મુદ્દાઓ પીઆઈએલમાં ન તો ઉપસ્થિત કરવામાં આવ્યા હતા, કે ન તો તેના પર નિર્ણય લેવામાં આવ્યો હતો, તેથી, અરજદારોનો કેસ અલગ બાબત પર છે. તેવી જ રીતે, સામાવાળા નં. ૩ દ્વારા તેમના પ્રત્યુત્તરના સોગંદનામામાં જેના પર આધાર રાખવામાં આવ્યો છે તે સ્પેશિયલ સિવિલ એપ્લિકેશન નં. ૭૨૩/૨૦૧૧ માં આપવામાં આવેલો તારીખ ૧૩.૦૬.૨૦૧૧ નો ચુકાદો પૂરના કારણે વિકાસ પરવાનગી રદ કરવા અંગેનો છે અને વ્યક્તિની ખાનગી મિલકતથી પરોક્ષ રીતે વંચિત કરવા અંગેનો નથી. આ ચુકાદો પણ અરજદારોના કેસમાં લાગુ પડશે નહીં.

(જિ) એ કે અરજદારો રક્ષણાત્મક દીવાલ ના બાંધકામની વિરુદ્ધમાં નથી, પરંતુ સદર દીવાલનું બાંધકામ જે રીતે કરવાનો પ્રસ્તાવ મૂકવામાં આવ્યો છે તેનાથી તેઓ નારાજ છે. આ પ્રોજેક્ટના અમલીકરણ માટે કોઈ વૈજ્ઞાનિક આધાર નથી, જે વર્ષ ૧૯૭૨ માં શરૂ કરવામાં આવ્યો હતો અને ત્યારપછી બંધ કરી દેવામાં આવ્યો હતો, જ્યાં સુધી ડિસેમ્બર, ૨૦૧૪ માં અરજદારોને તેના વિશે જાણ થઈ ત્યારે તેને અસ્તવ્યસ્ત રીતે ફરીથી શરૂ કરવામાં ન આવ્યો. અરજદારોએ, અન્ય અસરગ્રસ્ત વ્યક્તિઓ સાથે મળીને, કલેક્ટર, સુરત શહેર તેમજ સામાવાળા નં.

૩ અને ૪ ને રજૂઆતો કરીને તેમના નિર્ણય પર પુનર્વિચાર કરવા અને દીવાલનું એલાઈનમેન્ટ બદલવાની વિનંતી કરી હતી જેથી તેને નદીના પટના કાંઠે બાંધી શકાય. અરજદારોએ આ રીતે દીવાલના બાંધકામ માટે તેમની જમીનનો એક ભાગ કોઈ પણ ચાર્જ/વળતર વિના આપવાની પણ ઓફર કરી હતી. જો કે, સામાવાળાઓ રક્ષણાત્મક દીવાલનું બાંધકામ એવી રીતે કરવાના તેમના નિર્ણય પર અડગ રહ્યા છે જેનો કોઈ વૈજ્ઞાનિક કે ટેકનિકલ આધાર અથવા ઔચિત્ય નથી. કોઈ પણ અહેવાલો આવી રીતે રક્ષણાત્મક દીવાલ બાંધવા માટેના કોઓર્ડિનેટ્સ સૂચવતા નથી. આ દીવાલ નદીના કાંઠે બાંધવાને બદલે જમીનની ૧૦૦-૧૫૦ મીટર અંદર અને નદીના પટથી દૂર બાંધવામાં આવી રહી છે, જે સાંભળ્યું પણ ન હોય તેવું છે, કારણ કે જમીન અને નદીના પટ વચ્ચે પૂરથી બચાવવા માટે કોઈ દીવાલ નહીં હોય જેથી નદીનું પાણી અરજદારોની જમીનમાં પ્રવેશ કરશે.

(એચ) રક્ષણાત્મક દીવાલ અરજદારોની જમીનને તેમના માટે અગમ્ય બનાવી દેશે, જેના કારણે તેઓ તેમની મિલકત સુધી પહોંચવાના યોગ્ય રસ્તાના અધિકારથી પણ વંચિત થઈ જશે, તેથી અરજદારોને તેમની જમીન સુધી જવાનો રસ્તાનો અધિકાર કેવી રીતે પૂરો પાડવામાં આવશે તે મુદ્દે કોઈ સ્પષ્ટતા નથી.

(આઈ) એ કે સામાવાળાઓએ જે પરિસ્થિતિ ઊભી કરી છે તે તાપી નદીના માત્ર જમણા કાંઠે જ પ્રવર્તે છે. નદીના ડાબા કાંઠે, બંધનું બાંધકામ સંપૂર્ણપણે નદીની વાસ્તવિક સરહદ અનુસાર છે અને શહેરની હદની અંદર નથી. તેનો અર્થ એ થાય કે, ખાનગી માલિકીની કોઈ પણ જમીનને નદીના બંધના લાભથી વંચિત રાખવામાં આવી નથી અને બંધનું બાંધકામ નદીની સરહદની રેખા સાથે વિસ્તરેલું હોવાથી, તે નદીને અડીને આવેલી જમીન પર રહેતા તમામ વ્યક્તિઓને સુરક્ષા સુનિશ્ચિત કરે છે. જો કે, જ્યાં સુધી નદીના જમણા કાંઠાનો સંબંધ છે કે જ્યાં વિષયવસ્તુ વાળી જમીન આવેલી છે, ત્યાં સામાવાળાઓ નદીની સરહદ સાથે રક્ષણાત્મક દીવાલ બનાવી રહ્યા નથી પરંતુ તેને ઝિગઝેગ રીતે બનાવી રહ્યા છે, જેથી તેનો કેટલોક ભાગ સરહદથી દૂર અને જમીન-વિસ્તારની અંદર રહે, જે માત્ર અરજદારોની જ નહીં પરંતુ આવી જ સ્થિતિ ધરાવતી અન્ય વ્યક્તિઓની જમીનોને પણ પ્રતિકૂળ રીતે અસર કરી રહ્યો છે.

ઉપરોક્ત આધારો પર, એવી અરજ કરવામાં આવે છે કે અરજીને મંજૂરી આપવામાં આવે.

(જે) ઉપરોક્ત રજૂઆતોના સમર્થનમાં, અરજદારો માટે વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલે નીચેના ચુકાદાઓ પર આધાર રાખ્યો છે:

(૧) લક્ષ્મણ દાસ વિરુદ્ધ જગત રામ અને અન્યોએ (૨૦૦૭) ૧૦ એસ. સી. સી. ૪૪૮ માં અહેવાલ આપ્યો;

(૨) તુકારામ કાના જોશી અને અન્યો વિરુદ્ધ મહારાષ્ટ્ર ઔદ્યોગિક વિકાસ નિગમ અને અન્યોએ (૨૦૧૩) ૧ એસસીસી ૩૫૩ માં અહેવાલ આપ્યો હતો;

(૩) દેવ શરણ અને અન્યો વિરુદ્ધ ઉત્તર પ્રદેશ રાજ્ય અને અન્યોએ (૨૦૧૧) ૪ એસસીસી ૭૬૯ માં અહેવાલ આપ્યો હતો.

૧૦ સામાવાળાઓ નંબર ૧,૨,૩ અને ૫ વતી હાજર રહેલા વિદ્વાન સહાયક સરકારી વકીલ સુશ્રી વાયા દેસાઈએ આ અરજીનો સખત વિરોધ કર્યો છે.

(એ) ભારતના બંધારણના અનુચ્છેદ ૨૨૬ હેઠળની રીટ અરજીમાં આ કોર્ટ, રક્ષણાત્મક દીવાલ ના બાંધકામ જેવા ટેકનિકલ નિષ્ણાતતાની જરૂરિયાત વાળા મુદ્દાઓમાં પ્રવેશ કરી શકે નહીં.

(બી) અરજદારોની કોઈ જમીન સંપાદિત કરવામાં આવી ન હોવાથી, તેમને વળતર ચૂકવવાનો કોઈ પ્રશ્ન જ ઉપસ્થિત થતો નથી. રક્ષણાત્મક દીવાલ સામાવાળા નં. ૪ સુરત મહાનગરપાલિકાના જાહેર રસ્તા પર બાંધવામાં આવી

રહી છે. અરજદારોની જમીનને સ્પર્શ કરવામાં આવતો ન હોવાથી કે તેમાં પ્રવેશ કરવામાં આવતો ન હોવાથી, તેને સંપાદિત કરવાની કોઈ જરૂર નથી અને તેમને કોઈ વળતર ચૂકવવાપાત્ર થતું નથી.

(સી) સામાવાળા નં. ૩ દ્વારા બહાર પાડવામાં આવેલા ટેન્ડરને અનુસરીને, વર્ક ઓર્ડર આપવામાં આવ્યો હતો. સામાવાળા નં. ૩ એ રક્ષણાત્મક દીવાલના બાંધકામ માટે આપવામાં આવેલી પરવાનગીના અમલીકરણ અર્થે કાર્યવાહી કરી દીધી છે. સમયમર્યાદામાં કાર્ય પૂર્ણ કરવામાં વિલંબ થવાથી જાહેર તિજોરીને નુકસાન કે હાનિ થશે, તેમજ પૂરતું જોખમ પણ ઊભું થશે.

(ડી) અરજીમાં કરવામાં આવેલી દાદ રીટ પિટિશન (પીઆઈએલ) નં. ૩૧/૨૦૧૪ માં કરવામાં આવેલી દાદ સમાન જ છે, જેમાં ડિવિઝન બેન્ચે ઠરાવ્યું હતું કે બંધના બાંધકામનો મુદ્દો કોર્ટે નક્કી કરવાનો નથી, કારણ કે કોર્ટ પાસે બંધોના બાંધકામના ક્ષેત્રમાં કે કોઈ ચોક્કસ પ્રોજેક્ટની વ્યવહાર્યતા અને શક્યતા અંગે ઈજનેરી નિષ્ણાતતા હોતી નથી. સદર નિર્ણય અરજદારોના કેસને આવરી લેશે.

(ઘ) તેવી જ રીતે, સ્પેશિયલ સિવિલ એપ્લિકેશન નં. ૭૨૩/૨૦૧૧ માં આપવામાં આવેલો તારીખ ૧૩.૦૬.૨૦૧૧ નો ચુકાદો જેને લેટર્સ પેટન્ટ એપીલમાં બહાલ રાખવામાં આવ્યો છે, તે પણ અરજદારોના કેસને આવરી લેશે.

(એફ) સામાવાળાઓએ સુરત શહેરને પૂરથી બચાવવા માટે રક્ષણાત્મક દીવાલ બાંધવાનો નિર્ણય લીધો છે. આ દીવાલ ટેકનિકલ નિષ્ણાતોના અહેવાલોના આધારે બાંધવામાં આવી રહી છે જે અહેવાલો ડેટાના એકત્રીકરણ અને સેટેલાઈટ ડેટાના પૃથક્કરણ તથા અર્થઘટન પછી તૈયાર કરવામાં આવ્યા છે, જેમાં ઉપલબ્ધ બંધના બાંધકામ અને તેને ઊંચો કરવા તથા લાંબા ગાળાના ઉપાયો સંબંધે ચોક્કસ ગણતરી અને ભલામણો સૂચવવામાં આવી હતી.

(જી) અરજદારનો એવો આક્ષેપ કે ઝિગઝેગ પ્રકારે દીવાલનું નિર્માણ કરવા પાછળ કોઈ તર્ક નથી તે સ્વીકાર્ય નથી, કારણ કે નદીના વળાંક ની મોર્ફોલોજી ધ્યાને લેવી પડે છે, અને તે મુજબ જ ડિઝાઈન આખરી કરવામાં આવે છે તેમજ એલાઈનમેન્ટ આપવાના હોય છે. જમીનની માટીનું પરીક્ષણ, જમીન અને અન્ય પરિબળોના સ્વરૂપને ધ્યાને લીધા બાદ જ કામ શરૂ કરવામાં આવ્યું છે.

(એચ) એ અરજદારોનો એવો આક્ષેપ કે યોગ્ય સંપાદન વિના તેમની જમીનને ઈશ્ટાપૂર્વક કાપી નાખવામાં આવશે, જેથી કરીને તેમના કાનૂની અને મૂળભૂત અધિકારોનું ઉલ્લંઘન થશે, તે સાચો નથી. રિટેનિંગ વોલનું નિર્માણ સામાવાળા

નંબર ૪ દ્વારા પૂરા પાડવામાં આવેલ રસ્તા પર કરવાનું રહે છે. અરજદારોએ પોતાની ખાનગી જમીન પર જમીનની બાજુ તરફ પોતે જ એક વિશાળ કમ્પાઉન્ડ વોલનું નિર્માણ કરેલ છે અને સામાવાળા નંબર ૩ અરજદારોની જમીનને સમાંતર રિટેનિંગ વોલનું નિર્માણ કરશે, તેથી, અરજદારોની ખાનગી મિલકતોને શહેરથી ઇશદાપૂર્વક કાપી નાખવાનો કોઈ પ્રશ્ન ઉપસ્થિત થતો નથી.

ઉપરોક્ત રજૂઆતોના આધારે, અરજી નામંજૂર કરવામાં આવે તેવી અરજ કરવામાં આવે છે.

૧૧ આ અદાલતે સંબંધિત પક્ષોના વિદ્વાન વકીલને સાંભળ્યા છે, અરજીમાં કરવામાં આવેલા દાવાઓ અને રેકૉર્ડ પરના અન્ય દસ્તાવેજોનો અભ્યાસ કર્યો છે. આ અદાલતે સંબંધિત પક્ષો દ્વારા રજૂ કરાયેલી રજૂઆતો પર ઊંડી વિચારણા કરી છે.

૧૨ સંબંધિત પક્ષો માટે વિદ્વાન વકીલ દ્વારા રજૂ કરવામાં આવેલી રજૂઆતોની તપાસ કરતા પહેલા બહાર આવેલી બાબતની નિર્વિવાદ હકીકતોની નોંધ લઈ શકાય છે.

(૧) એ સાચું છે કે, આ વિષયની જમીન અરજદારોની ખાનગી મિલકત છે.તે અદાજનની નગર આયોજન યોજના નંબર ૧૦ અને ૧૧ ના મનોરંજન ક્ષેત્ર હેઠળ આવે છે અને જૂની મુદતની જમીન છે, જે કોઈપણ રીતે પ્રતિબંધિત નથી.

(૨) આ જમીન તાપી નદીના જમણા કાંઠાની સામે આવેલી છે. તાપી નદી ચોમાસાની ઋતુ દરમિયાન પૂરના જોખમવાળી છે અને ચોમાસાની ઋતુમાં અથવા જ્યારે પૂર જેવી પરિસ્થિતિ સર્જાય છે ત્યારે નદીના કાંઠાને અડીને આવેલી જમીન તાપી નદીના પાણીથી જળબંબાકાર અને જળમગ્ન થઈ જાય છે.

(૩) સંબંધિત સામાવાળાઓ દ્વારા અરજદારોની જમીન પાસે તાપી નદીના જમણા કાંઠા પર જે રિટેનિંગ વોલ નિર્માણ કરવાનું પ્રસ્તાવિત છે, તે નદીના પટની સાથે નિર્માણ કરવાનું પ્રસ્તાવિત નથી પરંતુ નદીના કાંઠાથી આશરે ૧૦૦ થી ૧૫૦ મીટર દૂર, સુરત શહેરના ભૂ-ભાગની અંદર અને અરજદારોની મિલકતની પાછળ નિર્માણ કરવાનું પ્રસ્તાવિત છે. ત્યારપછી અરજદારોની જમીન તાપી નદીની સામે આવી જશે અને નદીના પાણીથી કોઈ રક્ષણ વિના દીવાલ અને નદીની વચ્ચે સેન્ડવિચ થઈ જશે.

(૪) વર્ષ ૧૯૭૨માં, જ્યારે સમાન રીતે પાળો બાંધવામાં આવ્યો હતો, ત્યારે તે ખાનગી માલિકો કે જેમની મિલકતો સમાન રીતે નદી સમક્ષ ખુદી પડી ગઈ હતી તેમની જમીનો સંપાદિત કરવામાં આવી હતી અને તેમને વળતર ચૂકવવામાં

આવ્યું હતું. આ પાસાને અરજદારો દ્વારા તેમની રજૂઆતો માં પ્રકાશિત કરવામાં આવેલ છે અને સામાવાળાઓ દ્વારા તેનો ઇનકાર કરવામાં આવ્યો નથી. વાસ્તવમાં, વિદ્વાન મદદનીશ સરકારી વકીલ દ્વારા તેમની દલીલો દરમિયાન તેનો સ્વીકાર કરવામાં આવ્યો છે.

(૫) સંબંધિત સામાવાળાઓ દ્વારા અરજદારોની જમીન સંપાદન માટે કોઈ કાર્યવાહી શરૂ કરવામાં આવી નથી.

૧૩ મામલાના ઉપરોક્ત નિર્વિવાદ પાસાઓને ધ્યાનમાં લીધા પછી, અરજદારો માટે વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલ દ્વારા રજૂ કરાયેલી રજૂઆતોની સમીક્ષા કરી શકાય છે.

અરજદારો વતી એવી દલીલ કરવામાં આવી છે કે અરજદારોની જમીનની પાછળ તાપી નદીના જમણા કાંઠે બાંધવાને બદલે જાળવણી દિવાલનું નિર્માણ કરવાથી જમીન જાળવણી દિવાલ અને નદીની વચ્ચે સેન્ડવિચ થઈ જશે, જેનાથી તે નદીના પૂર દરમિયાન પૂર અને પૂરની અનિશ્ચિતતા સામે ખુદ્દી પડી જશે, કારણ કે નદીના કાંઠે પાણીને અરજદારોની જમીનમાં પ્રવેશતા અટકાવવા માટે કોઈ રક્ષણાત્મક દિવાલ નથી.

અરજદારો માટે વિદ્વાન પરિષ્ઠ વકીલે ભારપૂર્વક દલીલ કરી છે કે આ રીતે જાળવણી દિવાલનું નિર્માણ અરજદારોની જમીનને સુરત શહેરની જમીનથી અલગ કરશે અને તેને નદી તરફ ધકેલી દેશે, તેને બચાવવાને બદલે પૂરનો સામનો કરવો પડશે. વિદ્વાન પરિષ્ઠ વકીલના જણાવ્યા અનુસાર, અરજદારોને તેમની સંપત્તિનો આનંદ લેવાનો અધિકાર છે અને ભારતના બંધારણની કલમ ૩૦૦ એ અનુસાર કાયદાના અધિકાર સિવાય તેમને તેમની સંપત્તિથી વંચિત કરી શકાતા નથી. એવું રજૂ કરવામાં આવ્યું છે કે કાયદાના અધિકાર સિવાય મિલકતથી વંચિત ન રહેવાનો અધિકાર હવે મૂળભૂત અધિકાર નથી, તેમ છતાં તે બંધારણીય અધિકાર છે અને માનવ અધિકાર પણ છે.

૧૪ વિદ્વાન પરિષ્ઠ વકીલે લક્ષ્મણ દાસ વિરુદ્ધ જગત રામ અને અન્ય (ઉપરોક્ત) કેસમાં સુપ્રીમ કોર્ટના ચુકાદા પર આધાર રાખ્યો છે, જેમાં સુપ્રીમ કોર્ટે નીચે મુજબ ચુકાદો આપ્યો છે:

“૧૬ આવી નોટિસ છતાં, અપીલકર્તાને પક્ષકાર તરીકે સામેલ કરવામાં આવ્યો ન હતો. તેથી, દાવાની જમીનની માલિકી અને માલિકીનો તેમનો અધિકાર તેમને આ પ્રકારની બાબતમાં સુનાવણીની તક આપ્યા વિના છીનવી શકાયો ન હોત. ભારતના બંધારણની કલમ ૩૦૦એ અનુસાર મિલકત રાખવી એ બંધારણીય અધિકાર છે. તે માનવ અધિકાર પણ

છે.તેથી, મિલકત રાખવાનો અધિકાર કાયદાની જોગવાઈઓ અનુસાર સિવાય છીનવી શકાતો નથી.જો મિલકત ધરાવવાના શ્રેષ્ઠ અધિકારનો દાવો કરવામાં આવે છે, તો પ્રક્રિયાઓનું પાલન કરવું આવશ્યક છે.તેથી પૂર્વવર્તી શરતો સંતોષવી આવશ્યક છે.અન્યથા પણ, પ્રિ-એમ્પશનનો અધિકાર ખૂબ જ નબળો અધિકાર છે, જો કે તે એક વૈધાનિક અધિકાર છે.અદાલતે, પ્રિએમ્પ્ટરની તરફેણમાં રાહત આપતી વખતે તેના માલિકના બંધારણીય અને માનવ અધિકારની સામે યોગ્ય વિઝાના પાત્રને ધ્યાનમાં રાખવું જોઈએ.”

(ભાર મૂકવામાં આવે છે)

૧૫ અરજદારો માટે વિદ્વાન પરિષ્ઠ વકીલ દ્વારા અન્ય ચુકાદો જેના પર આધાર રાખવામાં આવ્યો છે તે તુકારામ કાના જોશી અને અન્યો વિરુદ્ધ મહારાષ્ટ્ર ઔદ્યોગિક વિકાસ નિગમ અને અન્યો (ઉપરોક્ત) છે, જેમાં સુપ્રીમ કોર્ટ નીચે મુજબ ચુકાદો આપ્યો છે:

“૮. અપીલકર્તાઓને ૧૯૬૪માં તેમની સ્થાવર મિલકતથી વંચિત કરવામાં આવ્યા હતા, જ્યારે બંધારણની કલમ ૩૧ હજુ પણ અકબંધ હતી અને સંપત્તિનો અધિકાર બંધારણની કલમ ૧૯ હેઠળ મૂળભૂત અધિકારોનો એક ભાગ હતો.એ નોંધવું યોગ્ય છે કે મિલકતનો અધિકાર

એ મૂળભૂત અધિકાર બંધ થયા પછી પણ, નાગરિકની મિલકતનો કબજો લેવો અથવા હસ્તગત કરવી એ ચોક્કસપણે વંચિતતા સમાન છે અને આવા વંચિતતા માત્ર "કાયદા" અનુસાર જ થઈ શકે છે, કારણ કે આ શબ્દનો ઉપયોગ બંધારણની કલમ ૩૦૦એમાં કરવામાં આવ્યો છે.આવા વંચિતતા માત્ર કાયદા દ્વારા નિર્ધારિત પ્રક્રિયાનો આશરો લઈને જ થઈ શકે છે.તે એક્ઝિઝ્યુટિવ ફ્રિયાટ અથવા ઓર્ડર અથવા વહીવટી કેપ્રિસ દ્વારા કરી શકાતું નથી.જીલુભાઈ નાનભાઈ ખાયર વિરુદ્ધ ગુજરાત રાજ્યમાં, તે નીચે મુજબ યોજાયો છે:(એસ. સી. સી. પી. ૬૨૭, પેરા ૪૮)

"૪૮.બીજા શબ્દોમાં કહીએ તો, કલમ ૩૦૦એ માત્ર રાજ્યની સત્તાઓને મર્યાદિત કરે છે કે કોઈ પણ વ્યક્તિને કાયદાની સત્તા સિવાય તેની સંપત્તિથી વંચિત રાખી શકાશે નહીં.કાયદાની યોગ્ય મંજૂરી વિના કોઈ વંચિતતા નથી.અન્ય કોઈ પદ્ધતિ દ્વારા વંચિત રહેવું એ કલમ ૩૦૦ એ હેઠળ સંપાદન અથવા કબજો લેવાનો અર્થ નથી. બીજા શબ્દોમાં કહીએ તો, જો કોઈ કાયદો નથી, તો કોઈ વંચિતતા નથી.

૮ સંપત્તિના અધિકારને હવે માત્ર બંધારણીય અથવા વૈધાનિક અધિકાર જ નહીં પણ માનવ અધિકાર પણ માનવામાં આવે છે.જોકે, તે બંધારણની

મૂળભૂત વિશેષતા અથવા મૂળભૂત અધિકાર નથી.માનવ અધિકારોને વ્યક્તિગત અધિકારોના ક્ષેત્રમાં ગણવામાં આવે છે, જેમ કે આરોગ્યનો અધિકાર, આજીવિકાનો અધિકાર, આશ્રય અને રોજગારનો અધિકાર વગેરે. જોકે હવે માનવ અધિકારો વધુ બહુપક્ષીય પરિમાણ પ્રાપ્ત કરી રહ્યા છે.મિલકતના અધિકારને આવા નવા પરિમાણનો એક ભાગ માનવામાં આવે છે.(લક્ષ્મણ દાસ વિરુદ્ધ જગત રામ, અમરજીત સિંહ વિરુદ્ધ પંજાબ રાજ્ય, એમપી રાજ્ય વિરુદ્ધ નર્મદા બચાવ આંદોલન, હરિયાણા રાજ્ય વિરુદ્ધ મુકેશ કુમાર અને દિલ્લી એરટેક સર્વિસીસ (પી) લિમિટેડ વિરુદ્ધ ચુપી રાજ્ય)

૧૦ હાથમાં રહેલા કેસમાં, કોઈ સંપાદન થયું નથી.વિચારણા માટે જે પ્રશ્ન ઊભો થાય છે તે એ છે કે શું લોકશાહી સંસ્થાના રાજકારણમાં, જે કાયદાના શાસન દ્વારા સંચાલિત હોવાનું માનવામાં આવે છે, રાજ્યને કાયદાનું પાલન કર્યા વિના નાગરિકને તેની સંપત્તિથી વંચિત કરવાની મંજૂરી આપવી જોઈએ.જો રાજ્યએ દલીલ કરી હોત કે આ જમીન પર તેનો અધિકાર, હક અને હિત છે, તો આ બાબત અલગ હોત.જો કે, તે આવી જમીન પર અપીલકર્તાઓના અધિકાર, હક અને હિતને સ્વીકારે છે અને અરજી/અપીલને રદ કરવાના આધાર તરીકે વિલંબ અને વિલંબના સિદ્ધાંતની દલીલ કરે છે.”

(ભાર મૂકવામાં આવે છે)

૧૬ દેવ શરણ અને અન્યો વિરુદ્ધ ઉત્તર પ્રદેશ રાજ્ય અને અન્યો (ઉપરોક્ત) માં પણ અરજદારો વતી જવાબ આપ્યો હતો, જેમાં સુપ્રીમ કોર્ટે નીચે મુજબ ચુકાદો આપ્યો છે:

“૧૫ એ સાચું છે કે, જમીન સંપાદન કાયદો, જે વસાહતી યુગનો પૂર્વ-બંધારણીય કાયદો છે, તે એક સખત કાયદો છે, જે પ્રકૃતિમાં જમીનચો છે કારણ કે તે રાજ્યને એવી સત્તા પ્રદાન કરે છે જે વ્યક્તિના સંપત્તિના અધિકારને અસર કરે છે.મિલકતનો અધિકાર હવે મૂળભૂત રહ્યો નથી અને તે ક્યારેય કુદરતી અધિકાર નહોતો, અને રાજ્ય દ્વારા છૂટછાટ પર હસ્તગત કરવામાં આવ્યો હોવા છતાં, તે સ્વીકારવું પડશે કે અમુક મિલકતનો અધિકાર વિના, અન્ય અધિકારો ભ્રામક બની જાય છે.આ અદાલત આ પ્રશ્નો પર વિચારણા કરી રહી છે, ખાસ કરીને, જમીન સંપાદનના કેટલાક તાજેતરના પ્રવાહોના સંદર્ભમાં.આ અદાલતનો અભિપ્રાય છે કે જમીન સંપાદનમાં જાહેર હેતુની વિભાવનાને એવા દ્રષ્ટિકોણથી જોવી જોઈએ જે કલ્યાણકારી રાજ્યની વિભાવના સાથે સુસંગત હોય.

૧૬ "જાહેર હેતુ" ની વિભાવના આવનારા બધા સમય માટે સ્થિર ન રહી શકે.આ ખ્યાલને કાયદાની કલમ ૩ (એફ) હેઠળ વ્યાખ્યાયિત કરવાની માંગ કરવામાં આવી હોવા છતાં, તે કોઈ ચોક્કસ વ્યાખ્યા આપવા માટે સક્ષમ નથી.આ વ્યાખ્યા, જેમાં ઘણા સુધારા થયા છે, તેણે સર્વસમાવેશકતાનું સ્વરૂપ ધારણ કર્યું છે.

૧૭ તે સ્વીકારવું આવશ્યક છે કે "જાહેર હેતુ" ના અર્થમાં, એક બોર્ડ અને એકંદર દષ્ટિકોણ લેવો જોઈએ અને સૌથી વધુ સંખ્યામાં લોકોને મહત્તમ લાભ સુનિશ્ચિત કરવા પર ધ્યાન કેન્દ્રિત કરવું જોઈએ.લોકોના ચોક્કસ જૂથને લાભ પહોંચાડવા અથવા લોકોના મોટા વર્ગ, ખાસ કરીને સામાન્ય લોકોના હિતની કિંમત પર કોઈ ચોક્કસ હિતની સેવા કરવા માટે જાહેર હેતુને પ્રોત્સાહન આપીને જમીન હસ્તગત કરવાનો રાજ્યનો કોઈપણ પ્રયાસ, જાહેર હેતુના ખ્યાલને જ હરાવી દે છે.જાહેર હેતુની વિભાવના પૂર્વ-બંધારણીય કાયદા દ્વારા રજૂ કરવામાં આવી હોવા છતાં, તેનો ઉપયોગ બંધારણીય નૈતિકતા અને ખાસ કરીને મૂળભૂત અધિકારો હેઠળના પ્રકરણ અને નિર્દેશક સિદ્ધાંતો સાથે સુસંગત હોવો જોઈએ.

૧૮ જાહેર હેતુની વિભાવનાને સમજવામાં, બંધારણની કલમ ૧૩ નો આદેશ કે કોઈ પણ પૂર્વ-બંધારણીય કાયદો કોઈ પણ રીતે ભાગ III

હેઠળ આપવામાં આવેલા અધિકારોને છીનવી અથવા ઘટાડી શકતો નથી તે ધ્યાનમાં રાખવું જોઈએ.ન્યાયિક અર્થઘટન દ્વારા આ ભાગ III અધિકારોની સામગ્રી સતત વિસ્તૃત કરવામાં આવે છે.જમીન સંપાદનમાં "જાહેર હેતુ" નો અર્થ ભાગ III ના અધિકારોના આ વિસ્તૃત દ્રષ્ટિકોણના આધારસ્તંભ પર નક્કી થવો જોઈએ.આપણા બંધારણની ખુણી પ્રકૃતિને આ દેશમાં વિવિધ સ્પર્ધાત્મક સિદ્ધાંતો અને સામાજિક આર્થિક વાસ્તવિકતાના પડછાયાઓ વચ્ચે સુમેળભર્યા સમાધાનની જરૂર છે."

(ભાર મૂકવામાં આવે છે)

૧૭ ઉપરોક્ત ઉપરાંત, ભારતના બંધારણની કલમ ૩૦૦એ સંબંધિત સર્વોચ્ચ અદાલતના અન્ય ન્યાયિક ચુકાદાઓની જાહેરાત કરવી ફળદાયી રહેશે.

૧૮ અધ્યક્ષ, ઇન્ડોર વિકાસ પ્રાધિકરણ વિરુદ્ધ પ્યોર ઇન્ડસ્ટ્રિયલ કોક એન્ડ કેમિકલ્સ લિમિટેડ અને અન્યોએ (૨૦૦૭) ૮ એસ. સી. સી. ૭૦૫ માં અહેવાલ આપ્યો હતો, જેમાં સુપ્રીમ કોર્ટે નીચે મુજબ ચુકાદો આપ્યો છે:

“માનવ અધિકારનો મુદ્દો

૫૩ સંપત્તિના અધિકારને હવે માત્ર બંધારણીય અધિકાર જ નહીં પરંતુ માનવ અધિકાર પણ માનવામાં આવે છે.

પઠ ૨૬/૮/૧૭૮૯ની માનવ અને નાગરિક અધિકારોની ઘોષણા કલમ
૧૭ હેઠળ સ્પષ્ટ કરે છે:

"૧૭ મિલકતનો અધિકાર અલંઘ્ય અને પવિત્ર હોવાથી, કોઈ પણ
વ્યક્તિને તેનાથી વંચિત રાખી શકાય નહીં, સિવાય કે જાહેર
જરૂરિયાત, કાયદેસર રીતે નક્કી કરવામાં આવે, દેખીતી રીતે તેની
જરૂર હોય અને ન્યાયી અને પૂર્વ વળતર ચૂકવવામાં આવ્યું હોય.

વધુમાં સંયુક્ત રાષ્ટ્ર મહાસભાના ઠરાવમાં અપનાવવામાં
આવેલી ૧૯૪૮ની માનવ અધિકારોની સાર્વત્રિક ઘોષણાની કલમ
૧૭ હેઠળ કહેવામાં આવ્યું છે કે:(૧) દરેક વ્યક્તિને એકલા અને
અન્ય લોકો સાથે મળીને મિલકત ધરાવવાનો અધિકાર છે.((૨)
કોઈ પણ વ્યક્તિને તેની સંપત્તિથી મનસ્વી રીતે વંચિત રાખી
શકાશે નહીં.

પપ અગાઉ વ્યક્તિના સ્વાસ્થ્યના અધિકાર, આજીવિકાના અધિકાર,
આશ્રય અને રોજગારના અધિકાર વગેરેના દાવા માટે માનવ અધિકાર
અસ્તિત્વમાં હતા પરંતુ હવે માનવ અધિકારોએ બહુપક્ષીય અભિગમ

મેળવવાનું શરૂ કર્યું છે.હવે મિલકતના અધિકારોને પણ માનવ અધિકારની વ્યાખ્યામાં સામેલ કરવામાં આવ્યા છે.પ્રતિકૂળ કબજાના દાવાને પણ માનવાધિકાર સાથે સુસંગત રીતે વાંચવો પડશે.પ્રમુખ જહોન એડમ્સ (૧૭૯૭-૧૮૦૧) એ કહ્યું:

"સંપત્તિ ચોક્કસપણે માનવજાતનો સ્વતંત્રતા જેટલો જ વાસ્તવિક અધિકાર છે.

ઉમેરતા,

"જે ક્ષણે સમાજમાં આ વિચાર સ્વીકારવામાં આવે છે કે સંપત્તિ ભગવાનના કાયદાઓ જેટલી પવિત્ર નથી, અને તેની રક્ષા કરવા માટે કાયદો અને જાહેર ન્યાયની શક્તિ નથી, અરાજકતા અને જુલમની શરૂઆત થાય છે.

પર મિલકત, મૂળભૂત અધિકાર બનવાનું બંધ કરતી વખતે, જો કે, કાયદાકીય અધિકાર તરીકે સ્પષ્ટ માન્યતા આપવામાં આવશે, એવી જોગવાઈઓ કરવામાં આવી રહી છે કે કોઈ પણ વ્યક્તિ કાયદા અનુસાર સિવાય તેની મિલકતથી વંચિત રહેશે નહીં."

(ભાર મૂકવામાં આવે છે)

૧૯ (૨૦૧૧) ૯ એસ. સી. સી. ૧ માં નોંધાયેલા કે ટી પ્લાનટેશન પ્રાઇવેટ લિમિટેડ અને અન્ય વિરુદ્ધ કર્ણાટક રાજ્ય કેસમાં, સુપ્રીમ કોર્ટે નીચે મુજબ ચુકાદો આપ્યો છે:

“૧૮૭ કોઈપણ રાજ્યની સંસદ અને વિધાનસભા વચ્ચેનું કાયદાકીય ક્ષેત્ર બંધારણની કલમ ૨૪૬ દ્વારા વિભાજિત કરવામાં આવે છે.સંસદને અનુસૂચિ ૭ ચાદી ૧માં ગણાયેલી કોઈપણ બાબત અંગે કાયદો બનાવવાની વિશેષ સત્તા છે, જેને સંઘ સૂચિ કહેવામાં આવે છે અને સંસદની ઉક્ત શક્તિને આધિન, કોઈપણ રાજ્યની વિધાનસભાને સૂચિ ૩માં ગણાયેલી કોઈપણ બાબત અંગે કાયદો બનાવવાની સત્તા છે, જેને સમવર્તી સૂચિ કહેવામાં આવે છે.ઉપરોક્ત બાબતોને આધિન, કોઈપણ રાજ્યની વિધાનસભાને રાજ્ય સૂચિ તરીકે ઓળખાતી સૂચિ II માં ગણાયેલી કોઈપણ બાબત અંગે કાયદો બનાવવાની વિશેષ સત્તા છે.કલમ ૨૪૮ હેઠળ, કાયદો બનાવવાની સંસદની અનન્ય સત્તા સમવર્તી સૂચિ અથવા રાજ્ય સૂચિમાં ગણાતી ન હોય તેવી કોઈપણ બાબત સુધી વિસ્તરે છે.

૧૮૮ અમને સૂચિ III એન્ટ્રી જર માં વપરાયેલા શબ્દો સાથે કોઈ સ્પષ્ટ વિરોધાભાસ જોવા મળતો નથી, જેથી એવું અનુમાન કરી શકાય કે વળતરની ચુકવણી સૂચિ III એન્ટ્રી જર હેઠળ "સંપાદન અને માંગણી" શબ્દોમાં આંતરિક અથવા સહજ છે.તેથી વળતરનો દાવો કરવાનો અધિકાર કાયદાકીય સૂચિ III એન્ટ્રી જર માં વાંચી શકાતો નથી.

૧૮૯ કલમ ૩૦૦એ હેઠળ વ્યક્તિની મિલકતને વંચિત રાખવા માટે જાહેર હેતુની જરૂરિયાત એ પૂર્વશરત છે, પરંતુ કોઈ વળતર અથવા શૂન્ય વળતર અથવા તેની ભ્રાંતિને રાજ્ય દ્વારા ન્યાયિક રીતે ન્યાયી ધોરણો પર ન્યાયી ઠેરવવાની જરૂર નથી.વધુ સામાજિક ન્યાય હાંસલ કરવા માટે રચાયેલ પગલાં, ઓછા વળતરની માંગ કરી શકે છે અને આવી મર્યાદા પોતે જ કાયદાને અમાન્ય અથવા ગેરબંધારણીય અથવા જમીનજનક બનાવશે નહીં.બીજા શબ્દોમાં કહીએ તો, વળતરનો દાવો કરવાનો અધિકાર અથવા ચૂકવણી કરવાની જવાબદારી, અનુચ્છેદ ૩૦૦એમાં સ્પષ્ટ રીતે સમાવિષ્ટ ન હોવા છતાં, તે અનુચ્છેદમાં અનુમાન કરી શકાય છે અને તે રાજ્યનું કામ છે કે તે તેના વલણને ન્યાયી આધારો પર ન્યાયી ઠેરવે જે કાયદાકીય નીતિ, ઉદ્દેશ્ય અને કાયદાના હેતુ અને અન્ય ઘણા પરિબળો પર આધારિત હોઈ શકે છે.

૧૯૦ જો મિલકતને વંચિત રાખવાની અધિકૃત કાયદાની જોગવાઈઓનું પાલન કરવામાં ન આવ્યું હોય તો કલમ ૩૦૦એનું પણ એટલું જ ઉલ્લંઘન થશે.કલમ ૩૦૦એ લાગુ કરતી વખતે સંસદે માત્ર કલમ ૩૧ (૧) ("કાયદાનું શાસન" સિદ્ધાંત) ઉદાર લીધું છે, નહીં કે કલમ ૩૧ (૧) (જે પ્રખ્યાત ક્ષેત્રના સિદ્ધાંતને મૂર્તિમંત કરતી હતી).કલમ ૩૦૦એ રાજ્યને કાયદા દ્વારા સંપત્તિના અધિકાર પર પ્રતિબંધ મૂકવા માટે સક્ષમ બનાવે છે.તે કાયદાઓ વાજબી હોવા જોઈએ.તે બંધારણની અન્ય જોગવાઈઓનું પાલન કરતું હોવું જોઈએ.મર્યાદા અથવા પ્રતિબંધ મનસ્વી અથવા અતિશય અથવા જાહેર હિતમાં જે જરૂરી છે તેનાથી વધુ ન હોવો જોઈએ.મર્યાદા અથવા પ્રતિબંધો પરિસ્થિતિ સાથે અસંગત અથવા અતિશય ન હોવા જોઈએ.

૧૯૧ કલમ ૩૦૦એ હેઠળ મિલકતને વંચિત કરવા માટેનો કાયદો કલમ ૧૪,૧૯ (૧) (જી), ૩૦૧, વગેરેની દ્રષ્ટિએ સમજાય છે તેમ "ન્યાયી, ન્યાયી અને વાજબી" હોવો જોઈએ. આમ દરેક કેસમાં અદાલતોએ વિવાદિત કાયદાની યોજના, તેનો ઉદ્દેશ, હેતુ તેમજ શૂન્ય વળતર અથવા નજીવા વળતરની ચુકવણી ઉપર દર્શાવ્યા મુજબ બંધારણની અન્ય જોગવાઈઓની દ્રષ્ટિએ વિવાદિત કાયદાને અન્યાયી, અયોગ્ય અથવા ગેરવાજબી બનાવશે કે કેમ તે પ્રશ્નની પણ તપાસ કરવી પડશે.

૧૯૨ આ તબક્કે, અમે સ્પષ્ટ કરી શકીએ છીએ કે "ના" વળતર અને "શૂન્ય" વળતર વચ્ચે તફાવત છે. જાહેર હેતુ માટે ખાનગી મિલકત હસ્તગત કરવા માંગતો કાયદો એમ ન કહી શકે કે "કોઈ વળતર ચૂકવવામાં આવશે નહીં". જો કે, એવા કિસ્સાઓમાં "શૂન્ય" વળતર આપવાનો કાયદો હોઈ શકે છે કે જ્યાં રાજ્ય સંપાદન હેઠળની મિલકત પર વસૂલવામાં આવેલી જવાબદારીઓ ચૂકવવાનું કામ કરે છે અને આવા કાયદાની માન્યતા સ્થાપિત કરવાની જવાબદારી સરકારની છે. પછીના કેસમાં, કોર્ટ ન્યાયિક સમીક્ષાની ક્વાયતમાં ઉપરોક્ત પરિમાણોને ધ્યાનમાં રાખીને આવા કાયદાનું પરીક્ષણ કરશે."

(ભાર મૂકવામાં આવે છે)

૨૦ મધ્ય પ્રદેશ રાજ્યમાં વિરુદ્ધ નર્મદા બચાવ આંદોલન અને અન્ય એક અહેવાલ (૨૦૧૧) ૭ એસ. સી. સી. ૬૩૯ માં, સુપ્રીમ કોર્ટે નીચે મુજબ ચુકાદો આપ્યો છે:

"૯૩ વર્તમાન સંદર્ભમાં વળતરને મિલકતના અધિકારના સંબંધમાં સમજવું પડશે. ભારતના બંધારણની કલમ ૩૦૦એમાં જણાવ્યા મુજબ હાંકી કાઢવામાં આવેલા વ્યક્તિનો અધિકાર મર્યાદિત હદ સુધી જ સુરક્ષિત

છે.કાર્યકાળ ધારક તેની માલિકીની અને તેની માલિકીની જમીનની હદ સુધી જ મિલકતથી વંચિત રહે છે.તેથી, આ મિલકતના ભૌતિક વિસ્તાર સુધી મર્યાદિત છે અને જ્યારે વળતર આપવાની વાત આવે છે ત્યારે "પરિવાર" શબ્દની કોઈ કાલ્પનિક વ્યાખ્યા દ્વારા આ વિસ્તારને વિસ્તૃત અથવા ઘટાડી શકાતો નથી.બંધારણની કલમ ૩૦૦ એ હેઠળ કાયદાના અધિકાર દ્વારા વળતર આપવામાં આવે છે, જે બંધારણની કલમ ૩૦૦ એ હેઠળ કાયદાના અધિકાર દ્વારા આપવામાં આવે છે, જે વિધાનસભા દ્વારા બનાવવામાં આવેલા કોઈપણ કાયદા હેઠળ વળતરના સંબંધિત વૈધાનિક કાયદા સાથે વાંચવામાં આવે છે અને હાલમાં અમલમાં છે, માત્ર હસ્તગત કરેલા વિસ્તાર માટે.

૯૪ બીજી બાજુ, પુનર્વસન એ ખોવાયેલી, વિસ્થાપિત થયેલી અથવા અન્યથા પણ એવી કોઈ વસ્તુની સ્થિતિની પુનઃસ્થાપના છે જે એવી વ્યક્તિને જીવનની પ્રતિષ્ઠિત રીત સુરક્ષિત કરવા માટે અનુદાન છે જેની પાસે પોતાને ટકાવી રાખવા માટે કંઈ નથી.આ ખ્યાલ, કલમ ૩૦૦ એ હેઠળ વળતર અને મિલકતની વિરુદ્ધ, ભારતના બંધારણની કલમ ૨૧ ના તત્વોની હાજરીને તેની અંદર લાવે છે.જેઓ નિરાધાર બની ગયા છે, તેમને પોતાને ટકાવી રાખવા માટે મૂળભૂત આજીવિકાના કાયમી સ્ત્રોતની ખાતરી આપવી પડશે.આ રાજ્ય માટે ત્યારે જરૂરી બને છે જ્યારે તે

સામાજિક ન્યાયની જરૂરિયાતોને પહોંચી વળવા માટે અનુસૂચિત જાતિઓ, અનુસૂચિત જનજાતિઓ અને સીમાંત ખેડૂતો જેવા પહેલેથી જ દલિત વર્ગોના પુનર્વસન સાથે સંબંધિત હોય.”

(ભાર મૂકવામાં આવે છે)

૨૧ સુપ્રીમ કોર્ટ દ્વારા કાયદાના ઉપરોક્ત સ્પષ્ટીકરણનો સરવાળો અને સાર એ છે કે નાગરિકને ભારતના બંધારણની કલમ ૩૦૦એની દ્રષ્ટિએ મિલકત રાખવાનો કાનૂની અને બંધારણીય અધિકાર છે. કાયદાના અધિકાર સિવાય તેને તેના અધિકારથી વંચિત કરી શકાતો નથી. મિલકત ધરાવવાના વ્યક્તિના અધિકારને પણ માનવ અધિકાર માનવામાં આવ્યો છે. નાગરિકની સંપત્તિથી વંચિતતા માત્ર કાયદાની સત્તા દ્વારા જ થઈ શકે છે. ઉદાહરણ તરીકે, જો રાજ્યને જાહેર હેતુ માટે મિલકતની જરૂર હોય અને સંબંધિત વ્યક્તિની મિલકતને વંચિત રાખવાના બદલામાં ન્યાયી વળતર ચૂકવીને ઉપરોક્ત મિલકત હસ્તગત કરવાની કાર્યવાહી શરૂ કરે, તો તે કાયદાના અધિકાર દ્વારા હશે. આવા અભાવને મંજૂરી છે. કલમ ૩૦૦ એ દ્વારા જે પ્રતિબંધિત છે તે કાયદાની સત્તા વિના અને વળતર ચૂકવ્યા વિના વ્યક્તિની સંપત્તિથી વંચિત છે.

૨૨ ભારતના બંધારણની કલમ ૩૦૦એમાં વપરાતો મુખ્ય શબ્દ 'વંચિત' છે. સંક્ષિપ્ત ઓક્સફર્ડ શબ્દકોશ, દસમી આવૃત્તિ અનુસાર, 'વંચિત' શબ્દનો અર્થ

થાય છે, (વ્યક્તિ અથવા સ્થળ) કોઈ વસ્તુનો કબજો અથવા ઉપયોગ નકારવો.ભારતના બંધારણની કલમ ૩૦૦એના સંદર્ભમાં, 'વંચિત' કરવાનો અર્થ એ છે કે નાગરિકને તેની મિલકતનો કબજો અથવા ઉપયોગ કરવાનો ઇનકાર કરવો.

૨૩ આ સંદર્ભમાં જોવામાં આવે તો, વર્તમાન કેસમાં એક તીખી અને વિચિત્ર પરિસ્થિતિ ઊભી થઈ છે.અરજદારો આ જમીનના માલિક છે અને તેના કબજામાં છે.તેમની ફરિયાદ એ છે કે નદીના પટથી વિચલિત થઈને અરજદારોની જમીનની પાછળ જાય તેવી રીતે જાળવણી દિવાલ બાંધવામાં સંબંધિત સામાવાળાઓની સૂચિત કાર્યવાહી, જેના પરિણામે દિવાલ અને નદી વચ્ચેની જમીનને સેન્ડવીચ કરવામાં આવે છે, તે તેમને તેમની જમીનના અસરકારક ઉપયોગ અને આનંદથી કાયમ માટે વંચિત રાખશે.જમીન સંપાદનના કેસોની જેમ, નિયત કાનૂની પ્રક્રિયાને અનુસરીને, જ્યારે રાજ્ય દ્વારા નાગરિક પાસેથી તેનો કબજો લેવામાં આવે ત્યારે નાગરિકની મિલકતને વંચિત કરી શકાય છે.જો કે, વર્તમાન કેસમાં, કોઈ પણ ઔપચારિક નિર્ધારિત કાનૂની પ્રક્રિયાને અનુસર્યા વિના, સામાવાળાઓના કૃત્યો દ્વારા અન્ય પ્રકારની વંચિતતા થઈ શકે છે.આવી વંચિતતા કોઈ પણ ઔપચારિક પ્રક્રિયાનું પાલન કર્યા વિના જમીનના "નિષ્ક્રિય લેવાથી" થાય છે.તેમ છતાં, તે મિલકતનો અભાવ સમાન છે.""પેસિવ ટેકિંગ' એ યુનાઈટેડ સ્ટેટ્સ ઓફ અમેરિકાની અદાલતો દ્વારા માન્યતા પ્રાપ્ત એક ખ્યાલ છે,

જોકે તેને આ દેશની અદાલતોમાં વધુ માન્યતા મળી નથી.અરજદારો માટે વિદ્વાન પરિષ્ઠ વકીલે ક્રિસ્ટોફર સર્કિન, વેન્ડરબિલ્ટ લો સ્કૂલના એક લેખ પર આધાર રાખ્યો છે, જે મિશિગન લો રિવ્યૂના વોલ્યુમ ૧૧૩ ઇશ્યૂ ૩ માં પ્રકાશિત થયો છે, જેનું શીર્ષક છે "નિષ્ક્રિય લેવું:સંપત્તિનું રક્ષણ કરવાની રાજ્યની સકારાત્મક ફરજ".જ્યાં સુધી તે અરજીમાં સામેલ મુદ્દા સાથે સંબંધિત છે, તે લેખનો એક અંશ અહીં નીચે કાઢવામાં આવ્યો છે:

“બી. નિષ્ક્રિય સંપાદનની વ્યાખ્યા

જ્યારે મિલકત આવા નિયમનકારી નિયંત્રણને આધિન હોય ત્યારે નિષ્ક્રિય લેવડ-દેવડ થવી જોઈએ કે પરિણામે થતા નુકસાન માટે સરકાર જવાબદાર હોવાનું માનવામાં આવે, પછી ભલે તે કાર્ય કરે કે ન કરે.અથવા, હકારાત્મક શબ્દોમાં કહીએ તો, જ્યારે સરકાર મિલકતને નુકસાન પહોંચાડવા માટે જવાબદાર પરિસ્થિતિઓ ઊભી કરવામાં સહભાગી હોય ત્યારે તેની કાર્યવાહી કરવાની બંધારણીય ફરજ હોવી જોઈએ.તેથી નિષ્ક્રિય લેવડદેવડની જવાબદારી એવી મિલકત સાથે જોડાઈ જશે જે સરકાર નોંધપાત્ર રીતે નિયમન કરે છે અને પરિણામે વિશ્વમાં પરિવર્તન માટે ખાસ કરીને સંવેદનશીલ બની છે.

જો મિલકત અધિકારો માટેના અંતર્ગત જોખમ માટે સરકાર પણ જવાબદાર હોત-ઉદાહરણ તરીકે, જો સરકાર, ગ્લોબલ વોર્મિંગ માટે જવાબદાર હોત-તો કાર્યવાહી કરવાની ફરજ હજુ પણ મજબૂત હોત.તેમ છતાં, તે સ્તરની જવાબદારીની ગેરહાજરીમાં પણ, જ્યાં ઉલ્લેખિત અધિકારો અને જવાબદારીઓની સામગ્રી મિલકતને નુકસાન પહોંચાડે છે, સરકાર નિષ્ક્રિયતાનો દાવો કરીને જવાબદારી ટાળવા માટે સક્ષમ હોવી જોઈએ નહીં.મિલકતની સામગ્રીને વ્યાખ્યાયિત કરીને, સરકાર કાર ચલાવતા ડ્રાઈવરની સમાન છે.સરકાર પછીથી એવો દાવો કરી શકતી નથી કે જ્યારે મિલકતની તે વ્યાખ્યા કોઈ નવી વાસ્તવિકતામાં તૂટી પડે છે ત્યારે તેણે કાર્યવાહી કરી નથી.

અલબત્ત, એક એવી ભાવના છે કે જેમાં સરકાર હંમેશા મિલકત સાથે ગૂંચવાયેલી રહે છે, જેની મૂળ સામગ્રી મોટાભાગે, જો સંપૂર્ણપણે નહીં, તો હકારાત્મક કાયદાથી આવે છે.જો તે સ્તરની ગૂંચવણ જવાબદારી બનાવવા માટે જરૂરી હોય, તો નિષ્ક્રિય લેવાના દાવાઓ હશે સર્વવ્યાપી.જોકે, આ ભાગનો હેતુ નિષ્ક્રિય ઉપાડની જવાબદારીની બાહ્ય સીમાઓ શોધવાનો નથી, પરંતુ તેના બદલે મૂળને ઓળખવાનો છે.છેવટે, આ લેખનો મૂળભૂત ધ્યેય ફક્ત નિષ્ક્રિય દાવાઓના અસ્તિત્વને સાબિત કરવાનો છે.ભવિષ્યની શિષ્યવૃત્તિ મર્યાદાઓને આગળ વધારી

શકે છે.ઓછામાં ઓછા, ત્યારે, નિષ્ક્રિય લેવાના દાવાઓ ત્યારે ઊભા થવા જોઈએ જ્યારે:

૧ ઈજા પહોંચાડતી સ્થિતિ પર રાજ્યનું અસરકારક નિયંત્રણ છે; અથવા
૨ રાજ્યએ મિલકતને વિશ્વમાં પ્રતિકૂળ ફેરફારો માટે ખાસ કરીને સંવેદનશીલ બનાવી છે.”

(ભાર મૂકવામાં આવે છે)

૨૪ આ દેશની અદાલતોમાં "નિષ્ક્રિય લેવાનો" ખ્યાલ હજુ પણ નવો છે.જોકે, કાયદો સતત વિકસી રહ્યો છે અને નવી પરિસ્થિતિઓને અનુકૂળ થઈ રહ્યો છે."નિષ્ક્રિય લેવાના" ખ્યાલની સુસંગતતાને અમુક પરિસ્થિતિઓમાં અવગણી શકાય નહીં, જેમ કે વર્તમાન કેસમાં, જ્યાં સરકારનું કોઈ કાર્ય વ્યક્તિની મિલકતને એવી રીતે પ્રતિકૂળ ફેરફારો માટે સંવેદનશીલ બનાવે છે કે જેથી મિલકતનો માલિક તેની મિલકતની સુરક્ષા કરવાની ક્ષમતા ગુમાવે.વર્તમાન પરિસ્થિતિમાં, તે રાજ્ય છે જે નુકસાન પહોંચાડતી સ્થિતિ પર અસરકારક નિયંત્રણ ધરાવે છે, જે વિષયની જમીનને "નિષ્ક્રિય રીતે લેવા" સમાન છે.આવા કિસ્સાઓમાં, એવું કહી શકાય કે રક્ષણ પૂરું પાડવા માટે સરકારની વિશેષ જવાબદારી છે અને આમ કરવામાં તેની નિષ્ફળતા "નિષ્ક્રિય લેવાની" જવાબદારીને જન્મ આપી શકે છે.વર્તમાન કેસમાં જે સ્થિતિ ઊભી થઈ છે તે

આવી જ છે.અરજદારો દાવો કરે છે કે તેમની જમીન, જે નગર આયોજન યોજનાના મનોરંજન ક્ષેત્રમાં છે અને તેનો ઉપયોગ તે સંબંધિત ઇમારતો અને પ્રોજેક્ટોના નિર્માણ માટે અથવા વ્યવસાય શરૂ કરવા અથવા અન્ય કોઈ આકર્ષક હેતુ માટે થઈ શકે છે, તેમની જમીનની પાછળની જાળવણી દિવાલ બનાવીને સામાવાળા નંબર ૩ ની કાર્યવાહીથી ભરપાઈ ન કરી શકાય તેવું નુકસાન થશે, આમ તે સુરત શહેરના મુખ્ય ભૂભાગથી અલગ થઈ જશે અને તેને નદી તરફ ધકેલી દેશે.આ કાર્યવાહીના પરિણામે તાપી નદીમાં પૂર આવે ત્યારે જમીન ડૂબી જશે, જે સુરતની વારંવારની ઘટના છે.આમ, અરજદારો ભારતના બંધારણની કલમ ૩૦૦એનું ઉલ્લંઘન કરીને તેમની સંપત્તિના ઉપયોગથી અસરકારક રીતે વંચિત રહેશે.

રૂપ આ અદાલતની દ્રષ્ટિએ, અરજદારો વતી રજૂ કરવામાં આવેલી રજૂઆતોમાં નોંધપાત્ર તથ્ય છે.તે વાજબી છે કે જો અરજદારો જાળવણી દિવાલના નિર્માણને કારણે તેમની જમીનનો કોઈ પણ રીતે ઉપયોગ કરી શકતા નથી કારણ કે તે પૂરના પૂરના જોખમમાં મુકાઈ જશે, તો પરિણામે **કાયદાની સત્તા વિના** અરજદારોની સંપત્તિથી વંચિત રહેશે.અરજદારોની જમીનનું રક્ષણ કરવાને બદલે, જે દિવાલના નિર્માણ માટેનો દેખીતો હેતુ છે, તેની જમીનને જોખમમાં મૂકવાની અને તેમને તેમની સંપત્તિનો ઉપયોગ કરવા અને તેનો આનંદ માણતા અટકાવવાની વિપરીત અસર પડશે, જે તેમનો કાનૂની અને બંધારણીય અધિકાર

છે.જાળવણી દિવાલ બાંધવામાં સામાવાળા નંબર ૩ ની કાર્યવાહી અરજદારોને નુકસાન પહોંચાડશે, જેના પરિણામે જમીનમાં પ્રતિકૂળ ફેરફારો થવાની સંભાવના છે, જે જમીનના ધોવાણ તરફ દોરી જાય છે અને પર્યાવરણીય અને પર્યાવરણીય નુકસાનનું કારણ બને છે.જો કે અરજદારો હજુ પણ તેમની મિલકતનો કબજો જાળવી રાખશે, તે તેનો આનંદ લેવાના તેમના અધિકાર વગરનો કબજો હશે, જે તેને માત્ર ખાલી હોલિંગમાં ઘટાડશે, અને તે પણ તેમને વળતરની ચુકવણી વિના.

૨૬ વિદ્વાન સહાયક સરકારી વકીલ દ્વારા સામાવાળા નંબર ૩ વતી તકનીકી પ્રકૃતિની દલીલ રજૂ કરવામાં આવી છે કે, સામાવાળા નંબર ૪ સુરત મ્યુનિસિપલ કોર્પોરેશન સાથે જોડાયેલા ચોવીસ મીટરના રસ્તામાંથી છ મીટર પર જાળવણી દિવાલ બાંધવાની હોવાથી, અરજદારોની જમીનને સ્પર્શ કરવામાં આવી નથી અથવા દાખલ કરવામાં આવી નથી, તેથી, તેને હસ્તગત કરવાની અથવા અરજદારોને વળતર ચૂકવવાની કોઈ જરૂર નથી.

૨૭ સામાન્ય રીતે કહીએ તો, ભારતના બંધારણની કલમ ૩૦૦ A ના અર્થમાં મિલકતનો અભાવ જાહેર હેતુ માટે અથવા જાહેર હિતમાં થવો જોઈએ.જજમા સુધારા અધિનિયમ, ૧૯૭૮ પછી, જે વ્યક્તિ તેની સંપત્તિથી વંચિત છે તેને વળતર ચૂકવવાની બંધારણીય જવાબદારી મુખ્યત્વે કાયદા અને કાયદાકીય

નીતિની શરતો પર આધારિત છે.જો કે, જ્યારે કોઈ વ્યક્તિ ભારતના બંધારણની કલમ ૩૦૦ એ હેઠળ તેની સંપત્તિથી વંચિત હોય ત્યારે ન્યાયી વળતરની ચૂકવણી પર કોઈ પ્રતિબંધ નથી.

૨૮ કે. ટી. પ્લાન્ટેશન પ્રાઇવેટ લિમિટેડ અને અન્ય વિરુદ્ધ કર્ણાટક રાજ્ય (ઉપરોક્ત) માં સુપ્રીમ કોર્ટે ચુકાદો આપ્યો છે તેમ, વળતરનો દાવો કરવાનો અધિકાર અથવા ચૂકવણી કરવાની જવાબદારી, જો કે કલમ ૩૦૦એમાં સ્પષ્ટ રીતે સમાવવામાં આવી નથી, તે લેખમાં અનુમાન કરી શકાય છે અને તે રાજ્યને વાજબી આધારો પર તેના વલણને ન્યાયી ઠેરવવાનું છે જે કાયદાકીય નીતિ અને અન્ય પરિબળો પર આધારિત હોઈ શકે છે.જોકે કલમ ૩૦૦એ રાજ્યને કાયદા અનુસાર સંપત્તિના અધિકાર પર પ્રતિબંધો લાદવા માટે સક્ષમ બનાવે છે, તેમ છતાં આવો કાયદો વાજબી હોવો જોઈએ અને બંધારણની અન્ય જોગવાઈઓનું પાલન કરવું આવશ્યક છે.મર્યાદા અથવા પ્રતિબંધ બંધારણીય આદેશથી અપ્રમાણસર અથવા અતિશય પ્રકૃતિના ન હોવા જોઈએ.એ જ ચુકાદામાં, સુપ્રીમ કોર્ટે ચુકાદો આપ્યો છે કે "કોઈ વળતર નહીં" અને "શૂન્ય વળતર" વચ્ચે તફાવત છે અને જાહેર હેતુ માટે ખાનગી મિલકત હસ્તગત કરવાની મા ગ કરતો કાયદો એમ ન કહી શકે કે "કોઈ વળતર નહીં" ચૂકવવામાં આવશે.જો કે, એવા કિસ્સાઓમાં "શૂન્ય વળતર" આપવાનો કાયદો હોઈ શકે છે જ્યાં રાજ્ય જવાબદારીઓ નિભાવવાનું કામ કરે છે અને આવા કાયદાની માન્યતા સ્થાપિત

કરવાની જવાબદારી સરકાર પર હોય છે.પછીના કેસમાં, કોર્ટ તેની ન્યાયિક સમીક્ષાની કવાયતમાં આવા કાયદાનું પરીક્ષણ કરી શકે છે.

૨૯ વર્તમાન કેસમાં, મુશ્કેલી એ હકીકતને કારણે ઊભી થઈ છે કે સંબંધિત સામાવાળાઓની સૂચિત કાર્યવાહી દેખીતી રીતે અને દેખીતી રીતે અરજદારોને તેમની મિલકતના અસરકારક ઉપયોગથી વંચિત રાખશે.અરજદારોની જમીન હસ્તગત કરવામાં આવી નથી અને તેથી, સામાવાળાઓની કાર્યવાહી દ્વારા તમામ અસરકારક હેતુઓ માટે જમીન બરબાદ થવાની સંભાવના હોવા છતાં તેમને કોઈ વળતર ચૂકવવાનું માનવામાં આવતું નથી.

૩૦ સામાવાળા નંબર ૩ વતી દાખલ કરવામાં આવેલા સોગંદનામામાં, એવી દલીલનો સામાન્ય ઇનકાર કરવામાં આવ્યો છે કે અરજદારો તેમની મિલકતના ઉપયોગથી વંચિત રહેશે.જો કે, તેઓ આટલા વંચિત કેવી રીતે નહીં રહે તે અંગે કોઈ ચોક્કસ દલીલો નથી.તે વાતને નકારી શકાતી નથી કે અરજદારોની મિલકતને પૂર દ્વારા પૂર માટે ખુદી મૂકવામાં આવશે, કારણ કે તાપી નદીના જમણા કાંઠે પાણીને વિષયની જમીનમાં પ્રવેશતા અટકાવવા માટે કોઈ જાળવણી દિવાલ હશે નહીં.અરજદારોની મિલકતની પાછળ જાળવણી દિવાલ બાંધવામાં આવશે, જેનાથી તે નદીના પાણીમાં પ્રવેશી શકશે.સામાવાળા નંબર ૩ દ્વારા એ વાતને નકારી શકાતી નથી કે, અગાઉ તટબંધના નિર્માણને કારણે ઊભી થયેલી

સમાન પરિસ્થિતિમાં, અરજદારો જેવી જ સ્થિત અને અસરગ્રસ્ત વ્યક્તિઓની ખાનગી મિલકતો રાજ્ય સરકાર દ્વારા હસ્તગત કરવામાં આવી હતી અને તેમને વળતર ચૂકવવામાં આવ્યું હતું. હકીકતમાં, વિદ્વાન સહાયક સરકારી પ્લીડર દ્વારા આ સ્પષ્ટપણે સ્વીકારવામાં આવ્યું છે. આ હકીકત અરજદારો દ્વારા દાખલ કરવામાં આવેલા સોગંદનામા સાથે જોડાયેલા ૨૬/૦૩/૧૯૯૭ તારીખના આદેશ પરથી પણ સ્પષ્ટ થાય છે. સોગંદનામાના જવાબમાં સામાવાળા નંબર ૩ દ્વારા દાખલ કરવામાં આવેલા વધુ સોગંદનામામાં, આ દસ્તાવેજ નકારી કાઢવામાં આવ્યો નથી અથવા વિવાદિત નથી.

૩૧ અરજદારોએ આક્ષેપ કર્યો છે કે સામાવાળા નંબર ૩ દ્વારા તેમની સાથે ભેદભાવ કરવામાં આવે છે કારણ કે તેમની સાથે તે વ્યક્તિઓ સાથે સમાન વ્યવહાર કરવામાં આવતો નથી જેમની જમીન સમાન પરિસ્થિતિમાં હસ્તગત કરવામાં આવી હતી, તેથી, ભારતના બંધારણની કલમ ૧૪ હેઠળ તેમના મૂળભૂત અધિકારોનું ઉલ્લંઘન કરવામાં આવ્યું છે. સમાન સ્થિત વ્યક્તિઓની જમીન એક તટબંધના નિર્માણ માટે હસ્તગત કરવામાં આવી હતી કારણ કે તેઓ પૂર માટે સંવેદનશીલ બની ગયા હોત. અરજદારો સાથે પણ આવી જ વર્તણૂક થવી જોઈએ. સામાવાળા નંબર ૩ વતી આનો કોઈ અસરકારક ઇનકાર અથવા પ્રતિવાદ નથી, સિવાય કે એ હકીકતનો પુનરોચ્ચાર કે અરજદારોને વળતર આપી શકાતું નથી કારણ કે તેમની જમીન દાખલ કરવામાં આવી નથી. વારંવાર

આવતા પૂરને કારણે તે ચોક્કસપણે પ્રતિકૂળ રીતે પ્રભાવિત થશે અને નકામું થઈ જશે તે હકીકતને ધ્યાનમાં રાખીને અરજદારોની જમીન શા માટે હસ્તગત કરી શકાતી નથી તેનું કોઈ કારણ જણાવવામાં આવ્યું નથી.

૩૨ અરજદારોએ વધુમાં ભારપૂર્વક જણાવ્યું હતું કે આ વિષયની જમીન નગર આયોજન યોજનાના મનોરંજન ક્ષેત્રમાં આવેલી હોવાથી, ભારતના બંધારણની કલમ ૧૯ (૧) (જી) દ્વારા મંજૂરી મુજબ, તેના પર કોઈ પણ યોગ્ય વ્યવસાય, વેપાર અથવા વ્યવસાય ચલાવીને તેનો કેટલાક આકર્ષક ઉપયોગ કરી શકાયો હોત.જો કે, હવે જ્યારે જાળવણી દિવાલ એવી રીતે બાંધવાની દરખાસ્ત કરવામાં આવી છે કે જે આગામી બધા સમય માટે જમીનને બરબાદ કરી દેશે, ત્યારે અરજદારો ભારતના બંધારણની કલમ ૧૯ (૧) (જી) હેઠળ તેમના મૂળભૂત અધિકારોથી વંચિત રહેશે.

૩૩ વિદ્વાન સહાયક સરકારી વકીલ દ્વારા રજૂઆત કરવામાં આવી છે કે પૂર સામે રક્ષણ આપવા માટે જાળવણી દિવાલનું નિર્માણ કરવામાં આવી રહ્યું છે.અગાઉ, વર્ષ ૧૯૭૨ માં, ઉપરોક્ત જાળવણી દિવાલનું બાંધકામ શરૂ કરવામાં આવ્યું હતું પરંતુ તે અધૂરું રહ્યું હતું.હવે બાંધકામ પૂર્ણ થઈ રહ્યું છે.વધુમાં એવી રજૂઆત કરવામાં આવી છે કે દિવાલનું નિર્માણ વ્યાપક જાહેર હિત માટે કરવામાં આવ્યું છે અને આ બાંધકામ ટેકનિકલ નિષ્ણાતોના માર્ગદર્શન હેઠળ વૈજ્ઞાનિક રીતે

કરવામાં આવી રહ્યું છે અને આ અદાલત ભારતના બંધારણની કલમ ૨૨૬ હેઠળ અધિકારક્ષેત્રનો ઉપયોગ કરતી વખતે ટેકનિકલ બાબતોમાં દખલ ન કરી શકે. એવી રજૂઆત કરવામાં આવી છે કે દિવાલનું નિર્માણ વૈજ્ઞાનિક, તકનીકી, ગાણિતિક, ભૌગોલિક અને જળશાસ્ત્રીય ડેટાને ધ્યાનમાં લીધા પછી કરવાની દરખાસ્ત કરવામાં આવી છે, જેના વિશે કોર્ટ પાસે કોઈ તકનીકી કુશળતા નથી.

૩૪ તે ભૂલી ન શકાય કે અરજદારોએ અરજીમાં તેમજ સોગંદનામામાં સ્પષ્ટપણે જણાવ્યું છે કે તેઓ જાળવણી દિવાલના નિર્માણની વિરુદ્ધ નથી, પરંતુ જે રીતે તેનું નિર્માણ થવાનું છે તેનાથી નારાજ છે, જેથી તે અરજદારોની જમીનને પ્રતિકૂળ અસર કરે છે. આ અદાલતને ધ્યાનમાં રાખીને, ચોમાસા દરમિયાન વારંવાર આવતા પૂરના જોખમને ધ્યાનમાં રાખીને, તાપી નદીના પૂરના પાણીથી રક્ષણ જરૂરી છે. તે જ સમયે, તે સુનિશ્ચિત કરવું આવશ્યક છે કે સામાવાળાઓ દ્વારા પ્રસ્તાવિત રક્ષણના પગલાં એવા હોવા જોઈએ કે જે વાસ્તવમાં રક્ષણમાં પરિણમશે, નાગરિકને તેમની કાર્યવાહીને કારણે તેમની સંપત્તિથી વંચિત કર્યા વિના, જે તેને પૂરમાં ખુદા પાડશે.

૩૫ એ વાત સાચી છે કે આ અદાલત પાસે સંરક્ષણ દિવાલના નિર્માણ જેવી વૈજ્ઞાનિક, તકનીકી અથવા ઇજનેરી બાબતોમાં નિપુણતા નથી. આવી બાબતો ક્ષેત્રના નિષ્ણાતો પર છોડી દેવી શ્રેષ્ઠ છે. કાયદાની સત્તા વિના રાજ્ય સરકાર

દ્વારા નાગરિકના કોઈપણ કાનૂની, બંધારણીય અથવા મૂળભૂત અધિકારના ઉલ્લંઘન વિશે કોર્ટ ચિંતિત છે અને તેનાથી દૂર રહી શકતી નથી.તેમાં કોઈ શંકા ન હોઈ શકે કે વ્યક્તિનો અધિકાર જાહેર હિત અથવા જાહેર હિતને આધીન છે.જો કે, આવા કિસ્સાઓમાં, નાગરિકના ખાનગી અધિકારને આવા અધિકારથી વંચિત નાગરિકને વળતર આપીને જ છીનવી શકાય છે.જ્યારે આવો અધિકાર મૂળભૂત, કાનૂની અથવા બંધારણીય હોય, ત્યારે કાયદાની સત્તા વિના તેનું ઉલ્લંઘન અથવા ઉલ્લંઘન કરી શકાતું નથી, જે બંધારણીય આદેશને ઠેસ પહોંચાડે છે, કારણ કે કોઈ પણ નાગરિકને કાયદાનું પાલન કર્યા વિના તેની સંપત્તિથી વંચિત કરી શકાતો નથી.

૩૬ દેવ શરણ અને અન્યો વિરુદ્ધ ઉત્તર પ્રદેશ રાજ્ય અને અન્યો (ઉપરોક્ત) માં જણાવ્યા મુજબ, "જાહેર હેતુ" નો નિર્ણય ભારતના બંધારણના ભાગ III ના પ્રકરણ XIII ના વિસ્તૃત દ્રષ્ટિકોણના આધારસ્તંભ પર થવો જોઈએ.વિનંતી કરવા માટે, "આપણા બંધારણની ખુદી પ્રકૃતિને વિવિધ સ્પર્ધાત્મક સિદ્ધાંતો અને આ દેશમાં સામાજિક-આર્થિક વાસ્તવિકતાના પડછાયાઓ વચ્ચે સુમેળભર્યા સમાધાનની જરૂર છે".

૩૭ આ અદાલતનો મત છે કે શક્તિશાળી રાજ્ય કાયદાની સત્તા વિના નાગરિકના મૂળભૂત, કાનૂની અથવા બંધારણીય અધિકારોને કચડી અથવા

નાબૂદ કરી શકતું નથી, ભલે તે નાગરિક ગમે તેટલું નાનું અથવા નજીવી હોય.આનો અર્થ એ નથી કે જાહેર હિતનું ધ્યાન ન રાખવું જોઈએ.જાહેર હિતના હેતુઓને પૂર્ણ કરવા અને નાગરિકના મૂળભૂત, કાનૂની અને બંધારણીય અધિકારોનું રક્ષણ કરવા માટે રાજ્ય સરકારના પગલાં વચ્ચે સંતુલન જાળવવું જરૂરી છે.જ્યાં સુધી શક્ય હોય ત્યાં સુધી, રાજ્યએ એ સુનિશ્ચિત કરવું જોઈએ કે જે રીતે જાહેર હેતુ પૂર્ણ કરવાનો પ્રયાસ કરવામાં આવે છે તે નાગરિકના બંધારણીય બાંધધરીકૃત અધિકારોનું ઉદ્ધંધન કરતું નથી.

૩૮ આ અદાલત એક ક્ષણ માટે પણ એવી દરખાસ્ત નથી કરી રહી કે રાજ્યને જાળવણી દિવાલ બાંધવા પર પ્રતિબંધ મૂકવો જોઈએ.તેની એકમાત્ર ચિંતા એ છે કે જાળવણી દિવાલનું નિર્માણ કલમ ૩૦૦એનું ઉદ્ધંધન કરીને નાગરિકને તેની સંપત્તિથી વંચિત ન કરવું જોઈએ, અથવા ભારતના બંધારણની કલમ ૧૪ અને ૧૯ (૧) (જી) હેઠળ તેના મૂળભૂત અધિકારોનું ઉદ્ધંધન ન કરવું જોઈએ.આ અદાલત સામાન્ય રીતે અરજદારો વતી રજૂ કરવામાં આવેલી રજૂઆતોને સમર્થન આપી શકશે નહીં કે જાળવણી દિવાલ કોઈપણ તકનીકી અથવા વૈજ્ઞાનિક આધાર વિના બનાવવામાં આવી રહી છે, કારણ કે તેની પાસે તેનો ન્યાય કરવાનો કોઈ સાધન નથી.જો કે, અરજદારોની દલીલ કે દિવાલ નદીના કાંઠે બાંધવામાં આવી રહી નથી, પરંતુ તેનાથી વિચલનમાં, અરજદારોની જમીનની પાછળ, જેના પરિણામે દિવાલ અને નદી વચ્ચેની જમીનને સેન્ડવિચ કરવામાં

આવે છે, તે ચોક્કસપણે ચિંતાનું કારણ છે કારણ કે તેની જમીન પર વિનાશક અસર પડશે.આ ઉપરાંત, આ સામાન્ય રીત નથી જેમાં જાળવણી દિવાલો સામાન્ય રીતે બાંધવામાં આવે છે.તેથી આ પાસું વિચારણા પાત્ર છે.સામાન્ય રીતે, નદીના પટ અથવા સરહદ સાથે જાળવણી દિવાલો બાંધવામાં આવે છે, જેથી દિવાલ દ્વારા પાણીને જમીનમાં પ્રવેશતા અટકાવવામાં આવે; સિવાય કે વિવિધ પરિબલોને કારણે આ પ્રકારનું બાંધકામ તકનીકી રીતે અશક્ય હોય.વર્તમાન કેસમાં, સામાવાળા નંબર ૩ વતી દાખલ કરવામાં આવેલા સોગંદનામાના જવાબમાં અથવા વધુ સોગંદનામામાં એવું કોઈ નિવેદન નથી કે તાપી નદીના જમણા કાંઠે દિવાલ બાંધવી તકનીકી રીતે શક્ય નથી.તે નદીના કાંઠેથી દૂર અથવા વાંકીચૂંકી રીતે શા માટે બાંધવામાં આવે છે તે અંગે કોઈ સમજૂતી નથી.આ અદાલત પાસે કોઈ તકનીકી અથવા વૈજ્ઞાનિક નિપુણતા ન હોવાથી, જાળવણી દિવાલના નિર્માણમાં દખલગીરીનો પ્રશ્ન ઊભો થતો નથી.જો કે, જ્યારે સામાવાળાઓએ ચોક્કસપણે એવી દલીલ કરી નથી કે કયા તકનીકી કારણોસર દિવાલનું નિર્માણ એવી રીતે જરૂરી છે કે જે અરજદારોની જમીનને સુરત શહેરની જમીનમાંથી કાપીને પૂરનો સામનો કરવો પડે, ત્યારે આ અદાલત ચોક્કસપણે સામાવાળાઓને દિવાલની ગોઠવણી પર પુનર્વિચાર કરવા માટે કહી શકે છે, જેથી અરજદારોના બંધારણીય, કાનૂની અને મૂળભૂત અધિકારોનું ઉદ્ધંધન અટકાવી શકાય.

૩૯ વિદ્વાન સહાયક સરકારી વકીલે ભારપૂર્વક દલીલ કરી છે કે પી. આઈ. એલ. રિટ પિટિશન (પી. આઈ. એલ.) નંબર ૩૧/૨૦૧૪ સાથે રિટ પિટિશન (પી. આઈ. એલ.) નંબર ૫૬/૨૦૧૪ તારીખ ૦૫/૦૯/૨૦૧૪ ના ચુકાદામાં, જેમાં સમાન રાહત માટે વિનંતી કરવામાં આવી હતી, તે વર્તમાન કેસને આવરી લેશે.ડિવિઝન બેન્ચે ચુકાદો આપ્યો છે કે તટબંધ કેવી રીતે બાંધવો અથવા તટબંધ ક્યાં બાંધવો, તે નક્કી કરવાનું કામ કોર્ટનું નથી અને તટબંધના નિર્માણ સંબંધિત પ્રોજેક્ટના આયોજન અને અમલની જવાબદારી સોંપવામાં આવેલા અધિકારીઓના ચુકાદા પર કોર્ટ બેસવી જોઈએ નહીં.ડિવિઝન બેંચ દ્વારા જે કહેવામાં આવ્યું છે તે કાયદાનો સ્વીકૃત સિદ્ધાંત છે.જો કે, તે પહેલાંનો કેસ એક જાહેર હિતની અરજી હતી જેમાં વ્યક્તિના કાનૂની, મૂળભૂત અને બંધારણીય અધિકારોનું ઉદ્ધંધન સામેલ નહોતું.પીઆઈએલ અને વર્તમાન કેસ વચ્ચે આ મુખ્ય તફાવત છે.તાપી નદીની જમણી બાજુએ તટબંધના નિર્માણને લગતા મુદ્દા સામે ખેડૂતો દ્વારા પીઆઈએલ લાવવામાં આવી હતી.વર્તમાન અરજદારો આ અરજીમાં પક્ષકાર ન હતા.તે સાચું હોઈ શકે છે કે વર્તમાન અરજીમાં અરજદારો દ્વારા કંઈક અંશે સમાન રાહત માંગવામાં આવી છે.તફાવત એ છે કે પી. આઈ. એલ. માં માંગવામાં આવેલી રાહત જાહેર હિત માટે હતી, જ્યારે વર્તમાન કેસમાં તે ભારતના બંધારણની કલમ ૩૦૦ એ, ૧૯ (૧) (જી) અને ૧૪ હેઠળ અરજદારોના વ્યક્તિગત અધિકારોના ઉદ્ધંધનને કારણે ઉદ્ભવે છે.અન્ય વ્યક્તિઓ દ્વારા પીઆઈએલ દાખલ કરવાથી વર્તમાન અરજદારો તેમના

વ્યક્તિગત કાનૂની, બંધારણીય અથવા મૂળભૂત અધિકારોનું આંદોલન કરવાથી વંચિત ન રહી શકે.આ અદાલતને આ સંબંધમાં વિદ્વાન સહાયક સરકારી વકીલ દ્વારા રજૂ કરવામાં આવેલી રજૂઆતોમાં કોઈ તથ્ય દેખાતું નથી.

૪૦ વિદ્વાન સહાયક સરકારી વકીલ દ્વારા અન્ય ચુકાદા પર આધાર રાખવામાં આવ્યો છે જે આ અદાલતના સ્પેશિયલ સિવિલ એપિલિકેશન નંબર ૭૨૩/૨૦૧૧ તારીખ ૧૩/૦૬/૨૦૧૧ માં છે, જે લેટર્સ પેટન્ટ અપીલ નંબર ૧૧૦૪/૨૦૧૧ માં ૦૩/૦૪/૨૦૧૪ ના આદેશ દ્વારા સમર્થન આપે છે.તે એક એવો કેસ હતો જેમાં સુરત શહેરી વિકાસ સત્તામંડળ દ્વારા આદેશ પસાર કરવામાં આવ્યો હતો, જેમાં સુરત જિલ્લામાં આવેલી કેટલીક જમીનોના સંબંધમાં વિકાસ મંજૂરી રદ કરવામાં આવી હતી, કારણ કે જમીન નીચાણવાળા વિસ્તારમાં આવેલી હતી અને પૂરમાં ડૂબી જવાની શક્યતા હતી.તે કેસની હકીકતો વર્તમાન કેસની હકીકતો સાથે કોઈ સંબંધ ધરાવતી નથી.તે કિસ્સામાં, વિકાસની પરવાનગી એક આદેશ દ્વારા રદ કરવામાં આવી હતી જેને આખરે ચુકાદામાં જણાવેલા કારણોસર આ અદાલત દ્વારા સમર્થન આપવામાં આવ્યું હતું.વર્તમાન કેસમાં, અરજદારોને કાયદાની સત્તા વિના તેમની સંપત્તિના ઉપયોગથી વંચિત રાખવામાં આવી રહ્યા છે.તેમની સામે કોઈ આદેશ પસાર કરવામાં આવ્યો નથી જેને પડકારવામાં આવી શકે અને કાયદા દ્વારા સૂચવ્યા મુજબ કોઈ કાર્યવાહી શરૂ

કરવામાં આવી નથી.વિદ્વાન સહાયક સરકારી વકીલ દ્વારા આપવામાં આવેલ ચુકાદો વર્તમાન કેસના સંદર્ભમાં સુસંગત રહેશે નહીં.

૪૧ અહીં ઉપર ચર્ચા કરાયેલી બાબતના તમામ પાસાઓ પર ઊંડાણપૂર્વક વિચારણા કર્યા પછી, આ અદાલતનો વિચાર છે કે સામાવાળા નંબર ૩ની એવી રીતે જાળવણી દિવાલ બાંધવાની દરખાસ્તમાં કાર્યવાહી કે જે અરજદારોની જમીનને તાપી નદીની દિવાલ અને જમણા કાંઠા વચ્ચે સેન્ડવિચ કરે છે, જેનાથી તે પૂરનો ભોગ બને છે અને તેને નકામું બનાવે છે, પરિણામે અરજદારોને કાયદાની સત્તા વિના તેમની સંપત્તિના ઉપયોગથી વંચિત કરવામાં આવે છે, જે ભારતના બંધારણની કલમ ૩૦૦એનું ઉલ્લંઘન છે.પૂરના સતત જોખમને કારણે, અરજદારો ઉપરોક્ત જમીન પર કોઈ બાંધકામ કરી શકશે નહીં અથવા તેને વેચીને અથવા તેના પર કોઈ વેપાર, વ્યવસાય અથવા વ્યવસાય કરીને તેનો કોઈ આકર્ષક ઉપયોગ કરી શકશે નહીં.આ ભારતના બંધારણની કલમ ૧૯ (૧) (જી) હેઠળ અરજદારોના મૂળભૂત અધિકારોનું ઉલ્લંઘન હશે.એ વાતને નકારી શકાય નહીં કે વર્ષ ૧૯૭૨માં આવી જ પરિસ્થિતિમાં જ્યારે એક તટબંધ બાંધવાની માંગ કરવામાં આવી હતી, ત્યારે અરજદારો જેવી જ સ્થિત વ્યક્તિઓની જમીન સામાવાળા નંબર ૩ દ્વારા હસ્તગત કરવામાં આવી હતી અને તેમને વળતર ચૂકવવામાં આવ્યું હતું.અરજદારો સાથે સમાન વ્યવહાર કરવામાં

આવી રહ્યો નથી, પરિણામે ભેદભાવ થાય છે, જે ભારતના બંધારણની કલમ ૧૪ની જોગવાઈઓનું ઉલ્લંઘન કરે છે.

૪૨ ઉપરોક્ત પરિસ્થિતિ માટે નીચેના ક્રમની જરૂર પડે છે:

(૧) સંબંધિત સામાવાળાઓને જાળવણી દિવાલ બાંધવા પર પ્રતિબંધ નથી, આ ચેતવણીને આધીન છે કે તેઓ દિવાલની પુનઃરચના પર વિચાર કરશે જેથી તે તાપી નદીના જમણા કાંઠે બાંધવામાં આવે, આમ તાપી નદીના પૂરનું પાણી અરજદારોની જમીનમાં પ્રવેશતા અટકાવે.

(૨) જો સંબંધિત સામાવાળાઓને દિવાલની ગોઠવણીમાં ફેરફાર કરવો શક્ય અથવા તકનીકી રીતે શક્ય ન લાગે, તો તેઓ અરજદારોની જમીન માટે જમીન સંપાદનની કાર્યવાહી શરૂ કરવા માટે પગલાં લેશે, જે જાળવણી દિવાલના નિર્માણથી પ્રતિકૂળ અસર થશે અને તેમની જમીનને વંચિત કરવા બદલ તેમને ન્યાયી વળતર ચૂકવશે, જેમ કે સમાન કિસ્સાઓમાં કરવામાં આવ્યું છે.

૪૩ ઉપરોક્ત શરતોમાં અરજીને મંજૂરી છે.તે મુજબ નિયમને નિરપેક્ષ બનાવવામાં આવે છે.ખર્ચ અંગે કોઈ ઓર્ડર આપવામાં આવશે નહીં.

(ન્યાયમૂર્તિ શ્રી શ્રીમતિ અભિલાષા કુમારી)

વિદ્વાન સહાયક સરકારી વકીલ સુશ્રી વાચા દેસાઈએ આ ચુકાદા પર રોક લગાવવાની પ્રાર્થના કરી છે.ચુકાદામાં જણાવેલા કારણોસર, વિનંતીને નકારી કાઢવામાં આવે છે.આ ચુકાદાની સીધી સેવાની મંજૂરી છે.

(ન્યાયમૂર્તિ શ્રી શ્રીમતિ અભિલાષા કુમારી)

વિષય : તાપી નદીના જમણા કાંઠે રક્ષણાત્મક દીવાલ ના બાંધકામ માટે નક્કી કરવામાં આવેલા એલાઈનમેન્ટને પડકાર, નદીની સીમાના નિર્ધારણના આધારે તેના પુનર્વિચારની માંગ તથા સંબંધિત સરકારી નિર્ણયની કાયદેસરતા અંગે.

This judgment has been translated using AI Tool – SUVAS.

=====

અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: *The translated judgment in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/ her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgment shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.*